

Φιλότης Διεύθυνσις,

Ἐδώ καὶ μερικὰ χρόνια ἔξαιμα πρὶν αἰθουσι τοῦ συλλόγου «Παρνασσῶς» τέσσαρα μαθήματα γὰρ τῆ νέᾳ μας ἑλληνικῇ ποιήτῃ. Ἀπὸ τὰ μαθήματα ἐκείνα, αὐτοποῖα ἐντελῶς, στέλνω σήμερον γὰρ τὴν ἀγαπητὴν Ἑσπεριίδα σας καὶ τὴν ἀληθῶς τιμῶσαν ἤδη τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα καὶ τὴν παρ' ἡμῶν Καλλιτεχνίαν «Ποικίλην Ἐτοῦν» σας, μέρος τοῦ πρώτου. Εἶναι ἡ «Ἐισαγωγή εἰς τὴν Μελέτην τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Ποιήσεως», ἀπαισιόπληχτη καθὼς τότε τὴν ἔγραψα καὶ τὴν εἶπα.

Ἀλλ' ἰοὺς φιλικοῦς ἀσπασμοῦς μου
Κωστῆς Παλαμῆς

Εἰσαγωγή εἰς τὴν μελέτην τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως

1

ΥΝΗΘΕΙΑ ἐπεκράτησε νῦν θεαυρῶμεν τοὺς αἰῶνας, τοὺς ἐποικοὺς ὑπέμεινε δούλων τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, κυρίως τοὺς αἰῶνας τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, ὡς αἰῶνας παντελοῦς καὶ ἀπόλυτου κατακτεσεως, ἐκβαρβαρώσεως καὶ στέτους καὶ ἐξουθενώσεως τοῦ Ἔθνους. Κατήντησε ῥητορικὴ κοινοτοπία ἀφόρητος ἡ ἔκφρασις τῆς ἱερᾶς φρίκης, τὴν ὅποιαν ἐμπνέει ἡ ἀναπόλησις τῶν καιρῶν τῆς δουλείας. Ὡς νὰ κατεβαρβαρώθη, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν καιρῶν ἐκείνων, πᾶν ἰδανικόν, πᾶσα δύναμις, πᾶσα ἰδέα καὶ πᾶν αἶσθημα, ὡς νὰ ἐξέλιπεν ὅλως ἀπὸ τὴν γῆν καὶ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τῆς πατρίδος ἡ νόησις καὶ ἡ ἐνέργεια, ἡ χεὶρ καὶ ὁ λόγος. Συνειθίσασμεν

νὰ ὀμιλῶμεν διὰ στίγματα δουλείας, διὰ βαρβαρότητα γλώσσης, διὰ ράκη, διὰ συντρίμματα, καὶ τὰ τοιαῦτα. Ὅσον εἶχε καρφωθῆ εἰς τὰς διανοίας τινῶν ἐκ τῶν λογάδων τοῦ Ἔθνους ἡ ἰδέα καθ' ἣν, ἔξω τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ἰδεώδους, δὲν ὑπῆρξε τίποτε ἄξιον προσοχῆς καὶ πεδασμοῦ καὶ ἀγάπης, ὥστε κατελαμβάνοντο οὗτοι ἀπὸ βδελυγμῶν, γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν βυζαντινῶν γραμματισμένων, πρὸ πάσης ἀποπειρας πρὸς ἐξερεύνησιν ἔργων καὶ ἀντικειμένων, ἅτινα δὲν ἔφερον, γνήσιαν ἢ νόθον, τὴν σφραγίδα τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὸν «Λόγον Ἑρμῆν» τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν ποῦ ἐξεδίδετο εἰς τὴν Βιέννην κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος, ὁ διδάσκαλος Νεόφυτος Δούκας, ἂν δὲν ἀπατάμαι, ἀνέπτυξε σφοδρὸν κατηγορητήριον ἐναντίον ταλαιπώρου τινὸς Ἑλλήνου, καὶ εἰς τὸ ἀνάθημα τοῦ Ἔθνους τὸν παρεδῶκε, διότι εἶχεν ἐκδώσει συλλογὴν δημοδῶν παροιμιῶν. Ὅχι πρὸ πολλοῦ ἄλλος τις ἑλληνιστὴς δὲν εὗρισκε λέξεις διὰ νὰ ἐκφράσῃ τὴν περιφρόνησιν τοῦ πρὸς τὸν ἐκδότην ρυπαρᾶς τινος ἀνακαλυφθείσης φυλλάδας, ἣτις ἔφερε τίτλον : «Βασίλειος Διγενῆς Ἀκρίτας, ἔπος μεσαιωνικόν». Οἱ τοιοῦτοι θεματοφύλακες τῆς ἀρχαίας δόξης, τοὺς ὁποίους ζωηρῶς συμβολίζει ὁ διδάσκαλος Ἡφαιστίδης εἰς τὸ πνευματῶδες μυθιστόρημα τοῦ Παύλου Καλλιγᾶ «Θάνατος Βλέκας», ὀσημέραι ἐκλείπουν. Ἡ νεωτέρα κριτικὴ καὶ ἱστορικὴ ἐρευνα, αἱ πρόοδοι τῆς γλωσσολογίας καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀραιώνουν τὰς τάξεις των. Ὅ,τι ἄλλοτε ἦτο τὸ ἀναγκαιὸν ἐπακόλουθον τῶν προλήψεων τῆς ἐποχῆς, ἤδη κρίνεται ὡς ὀλιβερόν σύμπτωμα διανοητικῆς ἀνεπαρκείας.

Βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ παραβάλωμεν τοὺς ἐπὶ Βυζαντίου καὶ τοὺς μετὰ τὴν Ἄλωσιν χρόνους πρὸς τὴν ἀρχαίαν λαμπρότητα· ἀλλ' ἡ παρακμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος δὲν εἶναι ἡ σχετικὴ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος διαβλέπομεν, ὅσονδῆποτε ἀμυδρῶς, καὶ κατὰ τὴν ζοφερωτέραν περίοδον τῆς ἱστορίας ἡμῶν. Ἡ δύναμις αὕτη διατήρησε καὶ τὴν ποιήσιν διὰ μέσου τῶν αἰῶνων, διὰ μέσου τῶν ἐθνικῶν δοκιμασιῶν, σχεδὸν ἀσάλευτον κατ' οὐσίαν, ἂν ὄχι τὴν αὐτὴν κατὰ τὸν ἐξωτερικὸν πλοῦτον καὶ κατὰ τὴν τελειότητα τῆς τεχνικῆς διακλάσεως, τὴν ποιήσιν, δηλονότι τὴν μυστηριώδη χάριν τὴν ἐκφράζουσαν διὰ τοῦ λόγου, μουσικῶς ἢ πλαστικῶς, τὰς ἰσχυροτάτας συγκινήσεις. Αἱ Μοῦσαι μετέστησαν, ἀληθῶς, εἰς ξένα κλίματα, καὶ εἰς νέας πατρίδας ἐπολιτογραφήθησαν· ὅμως τὰ πάτρια χῶματα ποτὲ δὲν ἐγκατέλιπεν ἐξ ὀλοκλήρου ἡ Μοῦσα τῆς Ποιήσεως. Εἰς κάποιον παραμῦθον τῆς Κρήτης ἡ νεράιδα διὰ ν' ἀποφύγῃ τὰς στυβαρὰς χεῖρας τοῦ κρατοῦντος αὐτὴν νέου χωρικοῦ λυραβοῦ μεταβάλλεται διαδοχικῶς εἰς σκύλον, εἰς ὄφιν, εἰς πῦρ, ὑποδέεται παντοίας μορφάς· αἱ χεῖρες τοῦ ἐμπνευσμένου λυράρη τὴν κρατοῦν δύνατά, μέχρις ὅτου γλυκοχαράζει, λαλεῖ ὁ πετεινός· ἡ νεράιδα τότε ἀναλαμβάνει τὸ ἀληθὲς αὐτῆς σχῆμα, καὶ ἀπομένει ὡς τοιαύτη κτῆμα τοῦ κατέχοντος. Ὡς ἡ ἐξωτικὴ τοῦ παραμυθιοῦ, εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ

ποίησις. Μεταμορφώσεις μόνον υφίσταται. Ἡ ἔθνικὴ ψυχὴ ἀγωνίζεται νὰ τὴν κατακτήσῃ ὑπὸ τὸ κάλλιστον αὐτῆς εἶδος, καὶ ἐν καιρῷ τῆς νυκτὸς ἀλλὰ πάντοτε τὴν κρατεῖ.

2

Εἰς ποίαν κατάστασιν διετέλει ἡ Ἑλληνικὴ ποίησις κατὰ τὴν ἐπίσημον στιγμὴν, ἣτις ἐκλείπει τὸν μεσαιῶνα καὶ ἐνεκαίνισε τὴν νεωτέραν ἐποχὴν; Τρεῖς διάφοροι τύποι ἐξέφρασαν τὸ ποιητικὸν πνεῦμα τοῦ Βυζαντίου. Ὁ ἀρχαῖος ἢ ἀρχαῖζων ὁ ὁρησκευτικὸς ὁ δημοτικὸς τύπος. Ὁ πρῶτος τύπος περιλαμβάνει, ὡς γνωστὸν, ποιήματα εἰς ἀρχαῖα ἢ νεώτερα μέτρα, προῖοντα δουλικῆς μιμήσεως, περίτεχνα, ἀλλ' ἄμουσα θεματογραφήματα, γυμνὰ φαντασίας, ψυχρὰ, ἀναιμικά. Ὁ δεῦτερος τύπος περιλαμβάνει τὴν ἱερὰν ποίησιν, ἣτις, εἰς γλώσσαν πολὺ ἀπλουστερὰν τῆς ψευδοκλασικῆς καὶ εἰς ἰδιάζοντας ρυθμούς, παρήγαγεν ὑψηλὰ ἔργα καὶ ὕμνους ἀμιλλωμένους πρὸς ἐκείνους τῶν περιφημῶν λυρικῶν τῶν ἀρχαιοτέρων χρόνων. Τὸν τρίτον τύπον μᾶς παρέχουν τὰ ἔργα τῆς ποίησεως τὰ συντεθειμένα εἰς τὴν ζωντανὴν γλώσσαν τοῦ λαοῦ· εἰς γλώσσαν μέχρι τῆς σήμερον ἀπετελοῦσαν τὴν βάσιν τῆς ἔθνικῆς καὶ τῆς ποιητικῆς ἡμῶν γλώσσης, καὶ εἰς τὰ μέτρα τῆς νεωτέρας ἡμῶν στιχουργίας. Ἡ ποίησις αὕτη διηρμήνευσε, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, μὲ θαυμαστὴν ἀπλότητα μορφῆς, ζωρότητα εἰκότων, καὶ μελωδικότητα, τὰ αἰσθητά καὶ τὰς ονειροπολήσεις τοῦ συγχρόνου βίου.

Καὶ οἱ δύο κλάδοι, ὁ ἐκκλησιαστικὸς καὶ ὁ δημοτικὸς, τῆς βυζαντινῆς ποίησεως, τῆς μόνης ἀξίας τοῦ ὀνόματος, τῆς εὐμοιούσης εἰς φαντασίαν, εἰς αἰσθημα καὶ εἰς πρωτοτυπίαν, ἀνεπτύχθησαν, καὶ οἱ δύο, βίως διόλου χωρισμένοι ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν ποίησιν, καὶ κατὰ τὴν μορφήν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον. Ἡ ὕμνογραφία τῶν Ρωμανῶν καὶ τῶν Δαμασκηνῶν παραβάλλεται πρὸς τὴν ἔνθεον Μοῦσαν τῶν Δαβὶδ καὶ τῶν Πινδάρων. Τὰ δημοτικὰ μας τραγούδια, τὰ αὐτοφυῆ καὶ ἀπερίτεχνα, ἀναπολοῦσιν ὠρισμένους οὐσιώδεις χαρακτῆρας τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ χρησιμεύουν, εἰς τοὺς κρίνοντας καὶ τοὺς συγκρίνοντας, πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ταυτότητος τῆς Ἑλληνικῆς ψυχῆς διὰ μέσου τῶν καιρικῶν μεταβολῶν καὶ καταστροφῶν.

Ἐκ πρώτης ὄψεως περιέργων φαίνεται πῶς ἡ γνώσις τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, πῶς ἡ θεραπεία τῶν ἀθανάτων προγονικῶν ἀριστουργημάτων ἔχει μόνον δὲν παρήγαγε σχεδὸν τίποτε γενναῖον ἐν τῇ βυζαντινῇ ποίησει, ἀλλὰ καὶ ἐπενήργησεν ὡς πνοὴ σιμοῦν ἀποξήραντικὴ πάσης ἐμπνεύσεως καὶ δημιουργίας. Ἐνῶ ἀπ' ἐναντίας ἡ ἀρχαιομάθεια αὕτη, μετενεχθεῖσα εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως, καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐκ Βυζαντίου διδασκάλων, παρήγαγε τὴν Ἀναγέννησιν, συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐμφάνισιν τῶν ὠραίων καὶ τῶν μεγάλων ἔργων τῆς ποίησεως καὶ τῆς τέχνης. Ἴσως δὲν εἶναι δύσκολος ἡ ἐξήγησις τοῦ φαινομένου.

Ὁ σπόρος τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος δὲν γονιμοποιεῖται πίπτων κατὰ πετρῶν, ἀλλὰ ριπτόμενος εἰς ἔδαφος ἀρμόδιον πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ θαυμασίου δένδρου, τοῦ πολυκάρπου καὶ βαθυσκίου. Ἑλληνικὴ ἀρχαιότης

καὶ σχολαστικότης δὲν συμβιβάζονται. Ὁ συνδυασμὸς τῶν δύο τούτων στοιχείων δύναται ἴσως νὰ παραγάγῃ χρήσιμα ἔργα ἐν ὠρισμένῳ κύκλῳ νοήσεως, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ δυναθῇ νὰ πλάσῃ τὸ Ὁραῖον, τοῦ ὁποίου ὑψηλοτάτη ἐκδήλωσις ἡ ποίησις. Ἡ Εὐρώπη ὠφελήθη ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, διότι ἐλευθέρως τὴν ἐχρησιμοποίησε, καὶ ἐξακολοῦθει νὰ τὴν χρησιμοποιοῖ ὡς ἀπλοῦν μέσον μόνον, ὡς ἀλάνθαστον ἔργαλον πρὸς πραγματοποίησιν τῶν ἰδίων σκοπῶν, πρὸς ἀνάδειξιν τῆς ἰδιοφυίας ἐκάστου τῶν λαῶν τῆς. Ἀλλὰ δὲν τὴν καθιέρωσεν ἀφιλοσόφως ὡς σκοπὸν, δὲν τὴν ἐπροσκύνησε τυφλῶς ὡς εἰδωλον, καθὼς ἔπραξαν οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου, καθὼς ἀκόμη πράττουν οἱ ἀπόγονοι αὐτῶν. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐμεγαλύνθησαν διὰ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείσεως, διότι ἀφομοίωσαν τὴν παιδείαν ταύτην πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸν βίον αὐτῶν· ἐνῶ οἱ σοφοὶ τοῦ Βυζαντίου ἐπέζητουν νὰ ἀφομοιώσωσι τὸν βίον καὶ τὸ πνεῦμα αὐτῶν πρὸς τὴν παιδείαν ταύτην. Ἴσως εἶναι λεπτὴ ἡ διαφορὰ τῆς ἀποχρώσεως μεταξὺ τούτου καὶ ἐκείνου τοῦ τρόπου τῆς προσοικειώσεως τοῦ ἀρχαίου ιδεώδους· ἀλλ' ἱκανὴ διὰ νὰ προκαλέσῃ, εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν, γέννησιν γνησίων καλλιτεχνημάτων, εἰς δὲ τὴν δευτέραν, ἀρχαιοζήλων μόνον θεματογραφιῶν. Ὀλίγοι στίχοι τοῦ Σολωμοῦ παραστατικώτερον ἐκφράζουν ἅτι ἐνταῦθα θέλω νὰ εἶπω. Ὁ ποιητὴς φαντάζεται ὅτι θ' ἀκούσῃ εἰς τὴν μοναξίαν, ἐνώπιον τῆς μεγάλης φύσεως, ὑπὸ τὰ δένδρα καὶ παρὰ τὰ ρεῖθρα, τὴν φωνὴν τοῦ Ὀμήρου, ἐμφυχοῦντος τὴν φύσιν. Κάθε ρεῖθρον, λέγει:

*Κάθε ρεῖθρον ἐρωτημένο,
Κάθε αἶθρα καθαρὴ,
Κάθε δέντρο ἐμφυχωμένο
Μὲ τὸ φλίφλισμα ὀμιλεῖ.*

*Κι' ἄκου πλέον μοναχασμένοι
Εἶναι οἱ βράχοι σιγαλοί,
Μήνιν ἄουδε θὰ ν' ἀκούσῃς
Νὰ σοῦ πάλῃ μιὰ φωνή!*

Ὡς νὰ θέλῃ νὰ μᾶς εἶπῃ ὁ ποιητὴς ποῦ πρέπει νὰ τὸ ἐνωτισθῶμεν αὐτὸ τὸ «μῆνιν ἄουδε», ποῦ πρέπει νὰ τὴν ἀναζητήσωμεν τὴν ἀποκάλυψιν τῆς σοφῆς ποίησεως. Εἰς τὴν ψυχὴν τῆς μεγάλης φύσεως, εἰς τοὺς ἔρωτας τῶν ρεῖθρων, εἰς τοὺς διαλόγους τῶν δένδρων, εἰς τὰς αἴθρας, εἰς τὴν βαθεῖαν σιγὴν τῆς μονώσεως, εἰς ὅτι βλέπομεν ἐξω ἡμῶν καὶ γύρω μας, εἰς ὅτι μυστηριώδεστερον ἀκούομεν ἐντὸς ἡμῶν. Ἀλλὰ πρὸς τὸ θαῦμα τοιαύτης ἀποκαλύψεως εὐνόητον ὅτι δὲν ἀκούομεν αἱ σελίδες τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ τὰ σοφὰ βιβλία καὶ ἡ σχολικὴ παιδεία.

3

Ἐκ τῶν τριῶν τύπων τῆς βυζαντινῆς ποίησεως ὁ μᾶλλον ἐνδιαφέρων ἡμᾶς εἶναι ὁ τῆς δημώδους ἢ λαϊκῆς ποίησεως· διότι οὗτος, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ἱερὰν ποίησιν, παρέμεινεν καὶ ἀνεπτύχθη γενναίως μετὰ τὴν Ἄλωσιν. Ἡ δημώδης Μοῦσα εἶναι ἡ μόνη χαρακτηριστικὴ τῆς νεοελ-

ληνικῆς ποιήσεως θεότης· χρησιμεύει ὡς ὀρμητήριον πρὸς ἐπιτέλειαν γενναίων πνευματικῶν ἀθλῶν, ὡς θεμέλιον πρὸς οἰκοδομὴν τῶν ἀρίστων λογοτεχνικῶν μνημείων, μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Ἡ ποίησις αὕτη ἀποσχίζεται εἰς δύο συγγενεῖς τάξεις· εἰς τὰ προϊόντα τῆς κυρίας καὶ ἀγνῆς Ἰθαγενοῦς Μούσης, ἢ ὅποια ἐμπνέεται αὐτομάτως μόνον ἀπὸ τὸ παρὸν, χωρὶς νὰ ἔχη ἐπίδρασιν ἐπ' αὐτῆς ξένη τις φιλολογία· καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ἐξ ἡμισείας δημοτικὰ καὶ λόγια, ἅτινα πρὸς τὴν καθ' αὐτὸ λαϊκὴν γλῶσσαν καὶ ἐμπνευσιν συνδέουσι παρῆσαιτα στοιχεῖα, εἴτε ἐκ τῆς ἀρχαιοτέρας φάσεως τῆς γλώσσης, εἴτε—τὸ οὐσιωδέστερον—ἐκ τῆς συναφείας τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου πρὸς τὸν πολιτισμὸν τῆς Δύσεως. Οἱ ἀνώθυμοι καὶ ἀγνωστοὶ ποιηταί, οἱ ἀνήκοντες εἰς τὴν πρώτην τάξιν, ἀποκρύπτουσι τὴν ἰσχυράν των ἀτομικότητα ὡς διὰ νὰ καταστήσωσιν εἰς ἡμᾶς ζωηρότερον καταληπτὴν, μὴ περισπῶντες ἀλλαχού τὴν προσοχὴν, τὴν καθολικὴν ψυχὴν τῆς πατρίδος. Ἡ τάξις αὕτη προσλαμβάνει καθαρωτάτην καὶ καλλίστην ὑπόστασιν εἰς τὰ λεγόμενα δημοτικὰ τραγοῦδια τῆς Ἰπείρου. Ἡ δὲ ἄλλη τάξις ἢ σχολή, τὴν ὅποιαν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ καλέσωμεν Ἑλληνολατινικὴν, ἐπιζήλωσ ἀκμάζει εἰς τινὰ ἔργα τῆς Κρητικῆς ποιήσεως, γνωστῶν ποιητῶν ἔργα τεχνικώτερα, καὶ φέροντα τὴν σφραγίδα, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ζωηράν, τῆς ἀτομικότητος. Ἐὼν γνησίων δημοτικῶν ἔσμάτων, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ λαόγλωσσα στιχοῦργήματα γνωστῶν ἢ καὶ ἀγνωστῶν στιχοπλόκων τῆς πρὸ τῆς Ἀλώσεως καὶ μετ' αὐτὴν, ἐποχῆς, εἶναι προφανῆς ἡ ὑπεροχὴ ὡς θὰ ἦτο προφανῆς ἡ ὑπεροχὴ παρθένου καὶ ἀγρίου τοπίου τῆς φύσεως ξένου πάσης ἀνθρωπίνης καλλιτεργείας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν πτωχικῆς τινος κώμης, τῆς ὁποίας ἡ ἀγροτικὴ χάρις παραβλάπτεται ἀπὸ τὴν πεζὴν τύρβην τῆς μικρᾶς κοινωρίας καὶ ἀπὸ τὰ ἀκαλαίσθητα ἔγνη τὰ διακρινόμενα εἰς τὰς κακῶς ρυμοτομημένας ὁδοὺς, εἰς τὰς βορβορώδεις πλατείας, εἰς τὰ πληκτικὰ οἰκήματα.

Μόλις ὀλίγα προϊόντα τῆς τεχνικώτερον ἐπεξεργασμένης κρητικῆς ποιήσεως θὰ ἠδύναντο νὰ παραβληθῶσι πρὸς τὰ ἄτεχνα προϊόντα τῆς ὄρεινης Μούσης. Ἀλλὰ καὶ τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τῶν Βυζαντινῶν ἀνωτέραν κρίνουσι τὴν ὀρησκειτικὴν ποίησιν αὐτῶν σοφοὶ ἐξερευνηταί τῆς Βυζαντιακῆς λογοτεχνίας. Ἦ ἀεὶ ἐκεῖνα ποιήματα βέβαιον ὅτι δὲν μεταδίδουσιν ἤδη τὴν συγκίνησιν, τὴν ὅποιαν τὸ πάλαι μετέδιδον· τὰ ἀκούομεν, ψυχροὶ τὴν καρδίαν, κακῶς ψαλλόμενα εἰς τοὺς ναοὺς, ὡς τὰ κατατρίβέντα τεμάχια κλασικῆς μουσικῆς χυδαίως ἐκτελούμεν' ἀπὸ τὰ βραχνόφωνα ὄργανα πλανοδίων μουσικῶν. Εἶναι δὲ ἄλλως τε καὶ παρωχημένης ἐποχῆς παρωχημένα προϊόντα· ἀλλ' ὅμως ἔχουσι καὶ τὸ αἶσθημα βαθύ καὶ τὴν φαντασίαν ἀποκαλυπτικὴν, προσεγγίζουσαν δηλονότι τὴν ἀνωτάτην ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων ἐν τῇ τέχνῃ, καὶ τὴν ρυθμοποιαν τεχνικώτερον.

4

Ἀλλὰ πρὸς ἀκριβῆ ἐκτίμησιν τῶν ἔργων τῆς δημοτικῆς Μούσης δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι ἐνῶ τὰ ὀρησκειτικὰ ποιήματα ἐκεῖνα εὖρον

ἔδαφος προσφορώτατον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ ἐπίσημον καθιέρωσιν ἐν τῷ πολιτικῷ καὶ τῷ κοινωνικῷ βίῳ τῆς ἐποχῆς, δίκην θεσμῶν τοῦ Κράτους, ὅπως τὸνναντίον τὰ δημοτικὰ τραγοῦδια διετέλουν ἐν συνεχείᾳ διωγμῷ, ὅστις ἐξηκολούθησε πολὺν χρόνον μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, μέχρι καὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν. Κατεφρονούντο, ἀπεκηρύσσοντο, παρέτρέχοντο καὶ παρεσιωπῶντο ὑπὸ τῶν πεπαιδευμένων ὡς εὐτελεῖ, χυδαία, ἀγυρτικά, ἐξαμβλωματικά, ἀναρχικά. Καὶ εἶναι θαῦμα πῶς περισώθησαν μέχρις ἡμῶν ὅσα περισώθησαν. Ἄρα γε πόσα ἐξ αὐτῶν, ἀνεκτίμητα κειμήλια τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ἀπωλέσαμεν ἐκ τοῦ τοιοῦτου διωγμοῦ ἀνεπιστρέπτει! ἀΠρέπει νὰ πιστεύσωμεν, λέγει εἰς τῶν γενναιοτέρων ὑπερμάχων τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ὅτι δὲν κατέχομεν ἀκόμη ὅλην τὴν λαϊκὴν φιλολογίαν τοῦ μεσαιῶνος, καὶ πρὸ πάντων ὅτι ἀγνοοῦμεν τὴν κατάστασιν τῆς φαντασίας τοῦ λαοῦ ἐκεῖνου ».

Δεύτερον, δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι ἡ δημοτικὴ ποίησις τῶν Βυζαντινῶν εἶναι ἡ δημοτικὴ ποίησις καὶ ἡμῶν τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων, οἵτινες εἴμεθα οἱ ἄμεσοι κληρονόμοι ἐκείνων· κατ' ἀκολουθίαν, ὅτι ἡ ποίησις αὕτη δὲν εἶπεν ἀκόμη τὴν τελευταίαν τῆς λέξιν, δὲν ἐξήντησεν ὅλην τὴν γονιμοποιὸν τῆς δύναμιν. Καὶ δὲν διατελεῖ μὲν, ὡς ἄλλοτε, εἰς τὴν πρώτην ἀγνῆν καὶ καθαρὰν μορφήν, ἀλλὰ προβαίνει καὶ ἀναπτύσσεται ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἄλλα στοιχεῖα σοφὰ καὶ πρὸς ἄλλα στοιχεῖα ξένα. Ἴσως ἐγγίζει, ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἦλθεν ἀκόμη ὁ καιρὸς διὰ νὰ καταμετρηθῇ ὁ ὀξύνοος ἱστορικὸς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς.

Πλὴν τούτων, τρίτον· δὲν πρέπει νὰ λησμονώμεν ὅτι διὰ νὰ κατανοήσωμεν τὸ κάλλος τῆς κυρίως δημοτικῆς ἡμῶν ποιήσεως, δὲν πρέπει νὰ τὴν συγκρίνωμεν πρὸς τὰ τεχνικὰ καὶ τὰ περίσσοφα ἔργα τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ πρὸς τὰ ἀνάλογα ἀφελῆ προϊόντα τῶν ἄλλων λαῶν. Καὶ ἂν ἐδίστάζομεν ἡμεῖς νὰ ἀποφανθῶμεν περὶ τούτου, θὰ διέλυσ τοὺς δισταγμοὺς ἡμῶν ἡ γνώμη ἔχει πλέον τῶν στενοκεφάλων θεματοφυλάκων τῆς βυζαντινῆς μωροσοφίας, ἀλλὰ μεγαλοφυῶν ποιητῶν καὶ συγγραφέων τῆς Δύσεως, ἀλλὰ τὸ κύρος σοφῶν καινοτόμων ἐρευνητῶν τοῦ πνεύματος τῶν διαφόρων λαῶν, ὡς ὁ Γκαίτε, ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Φωριέλ, ἡ Δόρα Δίστρια, ὁ Μονταίνιος, ὁ Μένδελσον, ὁ Θωμαζαίος, ὁ Μάρκελλος, καὶ ἄλλοι. Κατ' αὐθεντικὰς ἐμολογίας, τὰ δημῶδη Ἑλληνικὰ τραγοῦδια μετὰ τῶν Σερβικῶν εἶναι τὰ ὠραιότερα πάντων. Ὁ διάσημος Ταίν, συγκρίνων κάπου τὰ δημοτικὰ ἔσματα τῶν Γάλλων πρὸς τὰ δημοτικὰ ἔσματα τῶν Ἀγγλοσαξόνων παρεμβάλλει μεταξὺ τῆς ἀναλυτικῆς, ἰσχυρῆς, πεζολόγου σαφηνείας τῶν πρώτων, καὶ τῆς συνοπτικῆς καὶ τόσον ποιητικῆς ἀσαφείας τῶν δευτέρων, τὴν πλουσίαν λάμπουσαν καθαρότητα τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν. Παραπλεύρως, καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἀντιθέτων πόλων τῆς φαντασίας τῶν λαῶν τούτων, δὲν εἶναι ἄρα γε καὶ ἡ θέσις τῶν δημοτικῶν μας τραγοιδιῶν, συντριμμάτων ἐποποιίας ἀπωλεσθείσης ἢ μὴ συναρμοσθείσης ἀκόμη;

B

Περὶ τὰ μέσα τοῦ 15^{ου} αἰῶνος, ὅταν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ δημοτικὴ μας ποίησις ἠρίθμει παρελθόντων αἰώνων ὄλων. Τῆς δημοτικῆς μας γλώσσης τὴν ἐμφάνισιν θέλουν τινὲς νὰ συλλάβουν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τοῦ 600 μ. Χ. Ἡ ποίησις μας εἰσέρχεται εἰς ἀρμόζοντα δρόμον, μετὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βικονομάχων αὐτοκρατόρων. Ἀπὸ ταύτης ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις ἀρχεται ἀναπνεύουσα εἰς τὸ Βυζάντιον κάπως ἐλευθερώτερον, ἐνῶ συνάμα ἀρχεται ἡ παρακμὴ τῆς ὀρησκειτικῆς ποιήσεως. Καὶ ἀναπτύσσεται ἡ ποίησις ἐκεῖ, μόλις ἐξέλεξε τὸ ἀρμόζον πρὸς ἔκφρασιν ὄργανον, τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν. Διότι ἡ ποίησις δὲν τρέφεται παρὰ μὲ τὴν ἀμβροσίαν τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὸ νέκταρ τῆς ἐλευθερίας. Ἡ ζωσα γλῶσσα ὑστερον ἀπὸ ματαιίας ἀποπειράς πεζογράφων ὡς ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὁ Μαλάλας, ὁ Θεοφάνης, πρὸς ἀποδοχὴν μέσης συμβιβαστικῆς ὁδοῦ, περιορίσθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἡ ποίησις, ἐπαναστατικὴ, ἐκτὸς τοῦ σχολείου, γεννηθεῖσα ἀπὸ τὰς σκηνὰς καὶ τὰς θορυβώδεις διαδηλώσεις τοῦ Ἰπποδρόμου, εἶχε διατηρήσει εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς διαμορφωθέντα ἔθνικόν δεκαπεντασύλλαβον στίχον τὸν χαρακτηρὰ δραματικῆς τινος συντόμου καὶ ἐντόνου στιχομυθίας, εἶχε διαδοθῆ ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, εἶχεν ἀναπτύξει τοὺς διαφοροὺς αὐτῆς κύκλους, τῶν ὁποίων ἐπισημότετος ὁ Ἀκριτικός, εἶχεν ἀναμιχθῆ εἰς ὅλας τὰς φάσεις τοῦ νέου βίου· ἐξύμνει τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὸν ἔρωτα, ἔθρηνει τὸν ἀποχωρισμὸν καὶ τὸν θάνατον, ἐνεπνεέτο ἀπὸ τὰς εἰδωλολατρικὰς παραδόσεις ἢ ἀπὸ τὰς χριστιανικὰς συναξάρια, ἀνέπλαττεν ἢ ἐπλαττε καὶ αὐτὴ μύθος, ἐνεκέντριζεν εἰς τὸν κορμὸν τῆς νέου κλάδου ἐξωθεν, ὑψίστατο ξέναις ἐπιδράσεσι ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν, ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ἀλλὰ μόλις ἐδέχθη τὸ κτύπημα τῆς Ὀσμανικῆς κατακτήσεως, ἡ ποίησις αὐτῆ, ὡς ἡ γῆ εἰς τὸν «Ὀρμον» τοῦ Μαρκοῦ, ποῦ τὴν ἔσχισε κατὰ βάθος ὁ σεισμός καὶ δείχνει ἔξαφνα ἀεὶδῶ χρυσάφι ἀπάρθενο κ' ἐκεῖ καθάρια βρύση», ἐνῶ πρότερον ἐπιστεύετο πλασθεῖσα διὰ νὰ στολιζέται μὲ χόρτα μόνον καὶ μὲ ἄνθη, ἡ δημοτικὴ μας ποίησις, πιστῆ ἐκδήλωσις τῆς ἔθνικῆς ψυχῆς, δὲν παρημέλησέ μὲν οὐδ' ἐγκατέλιπε τὰ τέως προσφιλῆ αὐτῆ θέματα τῆς ἀνυμνήσεως τῆς ἀτομικῆς ἀνδρείας, τῆς διαπύρου ἀγάπης πρὸς τὴν ζωὴν καὶ τοῦ ὀρησκειτικοῦ δέους πρὸς τὸν θάνατον, ἀλλὰ προσθέτει νέαν σιδηρὰν χορδὴν εἰς τὴν χρυσῆν λύραν τῆς, τὸ ἀρματωλικὸν ἰδεῶδες, τὸν πόθον τῆς Παλιγγενεσίας, καὶ ἀπνηχεῖ τὴν βροντερὰν μονομαχίαν μεταξὺ τοῦ Ἑλλήνου καὶ τοῦ Τούρκου.

B

Ὁ δημοτικὸς ἀοιδὸς πρὸ τῆς δακρυσιμένης εἰκόνας τῆς Παναγίας, μὲ δόξιν ὑψηλῆς τινος γαλήνης, προφητεύει τὴν μέλλουσαν ἀνάστασιν: «Πάλαι μὲ χρόνια μὲ καιροὺς, πάλαι δικὰ μας εἶναι!» Ὁ Ἑμμανουὴλ Γεωργιάδης, ῥόδιος στιχογράφος τοῦ «Θεῖου τῆς Κωνσταντινουπόλεως», συντεθέντος μῆνας τινὰς μετὰ τὴν Ἄλωσιν, δὲν προφητεύει μὲν αὐτός,

ἀλλὰ ρητορεύει εἰς τὸ ποίημά του, προτρέπων τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας ἵνα ὁμονοήσαντες συγκροτήσωσι νέαν σταυροφορίαν κατὰ τοῦ ἀσεβοῦς ἀκυλλοτούρκου:

Νῆχεν ἀστράφει ὁ οὐρανός, νῆχε καγὶ ἡ ὦρα,
Ἡλιος, Σελήνη μηδαμῶς νὰ μ' εἶχαν ἀναταίλει
Καὶ τέτοια μέγα μελανὴ νὰ μ' εἶχε ξημερώσῃ·
Ἐς τοῦ Μάου τοῦ μηνὸς σιὰς εἴκοσιν ἔννεα,
Τρίτην ἡμέραν δολερὴν ποῦ ἀθέντευεν ὁ Ἄρης,
Ἐπήρανε τὴν Πόλιν
Οἱ Τούρκοι, οὐλοὶ ἀσεβεῖς. Ὡ συμφορὰ μεγάλη!
Τὸν Τούρκον ἂν ἀφήμετε τὴν Πόλιν νὰ κρατήσῃ,
Θέλει γὰρ πάλιν τὸ θεῖόν καὶ θέλει δυναμώσῃ,
Καὶ θέλει καταπιεῖ πολλοὺς ὁ σκύλος ὡσὰν δράκος.
Λοιπὸν πανυψηλότατοι ἀθθέντιαι μὲν ρηγάδες
Ἀγάπην βλοὶ κάμετε νὰ πᾶτε σιὸς ἐχθροῦς σας,
Καὶ τὸν σταυρὸν σημάσατε σημάδι στήθιατά σας...

Ὁ ποιητὴς παρατάσσει στίχους ἀπειροκάλους, ἀλλὰ θερμούς ἰδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ ψυχικὴν τινα ὁδύνην· ἐπικαλεῖται τὴν ἐπέμβασιν ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης πρὸς κοινὴν ἐστρατείαν· θέλει τὸν Πάπαν ὑπέρτατον διευθυντὴν αὐτῆς· καὶ τούτου γενομένου, βεβαίως ὅτι πάντες οἱ ὑποδουλωθέντες θὰ δράξουν τὰ ὄπλα· διότι δὲν περιμένουν πρὸς τοῦτο, παρὰ νὰ ἴδωσιν, ὅπως εἰκονικῶς τὸ ἐκφράζει εἰς ἓνα ἱαμβοαναπαιστικὸν στίχον,

Σημάδι, μέγα φλάμπουρον, τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου!

Ὁ Γεωργιάδης οὗτος χιμαίρας ἔτρεφεν· ὁμως ἐξέφραξε τοὺς πόθους τῆς ἔθνικῆς καρδίας, ὅταν ἔλεγεν ὅτι οἱ δουλωθέντες δὲν ἐπερίμενον ὅπως δράξουν τὰ ὄπλα, παρὰ νὰ ἴδουν σημάδι μέγα, τὸ φλάμπουρον. Ἡ διαφορὰ εἶναι ὅτι, κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας, τὸ συμβολικὸν φλάμπουρον ἐκράτουεν ὄχι ξένοι, ἀλλ' Ἕλληνες, οἱ περίφημοι Στρατιῶται. (Ἡ λέξις εἰς τὴν μεσαιωνικὴν σημασίαν τῶν πλανοδίων ἵπποτων). Οἱ Στρατιῶται, μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Βυζαντίου, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Δύσιν· ἀνεγέννησαν ἐκεῖ τὴν πολεμικὴν τέχνην, ὡς οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι ἀνεγέννησαν τὰ ἀρχαῖα γράμματα.

Ὁ Ἕλλην στρατιώτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὁ πλανόβιος καὶ πολεμοχαρῆς, πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ ἐπὶ Τουργοκρατίας Ἀρματωλοῦ,

Διαγμένος ἐν τῆς πατρικῆς καὶ λατρευτῆς ἐστίας,
Πλανᾷ εἰς τὴν Ἑσσητιάν κ' ἀδιάκοπα βογγάει,
Καὶ λησιμονῶν καὶ τὰς πληγὰς καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὴν νέκην
Θρηγεῖ στήν ἀτιμίαν του κ' εἰς τὸν χαμένον γάμον.
Καὶ σφιγγὼν στήν ἡρωϊκὴν παλάμην του τὸ δόρυ,
Καλεῖ στήν μάχην τὸν ἐχθρόν, περιφρονεῖ τὸν Ἄρη,
Καὶ τὴν ψυχὴν του τὴν περὶ διὰ ν' ἀκουσθῆ στόν κόσμον.

Οἱ στίχοι οὗτοι εὐρίσκονται εἰς τὸ νεώτερον περισπούδαστον βιβλίον τοῦ Σάθα α' Ἀθήναι καὶ Βυζάντιον», διὰ τοῦ ὁποίου εἰσαγόμεθα εἰς τὸν 7ον

τόμον τῆς Μεσαιωνικῆς Βιβλιοθήκης· τοὺς μετέφρασεν ἀπὸ τὸ Λατινικὸν πρωτότυπον ὁ ἴδιος συγγραφεὺς, ὁ κ. Σάβας. Ἄλλ' ὁ Λατινόφωνος ποιητὴς τῶν στίχων τούτων "Ἕλληνας εἶναι" εἰς ἓκ τῶν διδασκάλων τῆς Ἀναγεννήσεως, καὶ τῶν κορυφαίων ἀντιπροσώπων τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος εἰς τὰς δεινὰς ἡμέρας ἐκείνας. Εἶναι ὁ ἐκ Βυζαντίου εὐπατρίδης Μιχαὴλ Μάρουλος, αἰδὸς Ὑμνων φιλοσοφικῶν, ἡλιολατρικῶν. Προσεπικαλεῖται ὑπὸ τῶν συγχρόνων του *rosta divinus*, «θεὸς ποιητὴς», καὶ εὐλόγως τιμᾶται ὡς ὁ ἀληθὴς πατὴρ τῆς νεωτέρας λυρικῆς ποιήσεως. Θαυμάζουσι τὰ ἔργα του ὁ Ἐρασμος καὶ ὁ Ἀριστοτὸς, μαθητὴς δὲ καὶ μιμητὴς αὐτοῦ εἶναι ὁ περικλητὸς Ρονσάρ, ὁ ἀνακαινιστὴς τῆς Γαλλικῆς ποιήσεως καὶ τῆς Πλειάδος ἀρχηγός. Ὁ Μάρουλος ἐξεπαιδεύθη εἰς Ἰταλίαν, προστατευόμενος τοῦ περιφήμου καρδινάλιου Βησσαρίωνος. Ὡραῖος τὴν μορφήν καὶ ἱπποτικὸς τὸν χαρακτήρα, ὡς περιγράφεται, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ προστάτου αὐτοῦ, διῆγε βίον πλάνητα στρατιώτου· ὑπῆρέτησεν εἰς τὸ τάγμα τῶν Ἑλλήνων μισθοφόρων ὑπὸ τὸν Σπαρτιάτην ὄπλαρχηγὸν Νικόλαον Ράλλην. Εἰς Φλωρεντίαν τὸν ἐδεξιόβη εὐμένεστατα ὁ Δαυρέντιος ὁ ἐκ Μεδίκων, ἠράσθη δὲ αὐτοῦ ἡ θυγάτηρ τοῦ γραμματέως τῆς Φλωρεντινῆς Δημοκρατίας Ἀλεξάνδρα Σκάλα, κόρη ὠραία, πλειότερον σοφὴ ἢ ὠραία, κάτοχος καὶ τῆς Λατινικῆς καὶ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ ἐστιχοῦργει. Τὴν Ἀλεξάνδραν περιπαθῶς ἠγάπα ὁ διάσημος Ἰταλὸς συγγραφεὺς Ἄγγελος Πολιτιανός, καὶ πολλοὺς ἐρωτικούς στίχους ἐνεπνεύσθη ἐξ ἐκείνης· ἀλλ' αὕτη προέκρινεν αὐτοῦ τὸν ἐπίζηλον "Ἕλληνα ἱππότην" τούτου ἔγινε σύζυγος. Τὸν θάνατον τοῦ Μαρούλου περὶ τὰ τέλη τοῦ 1499 ἐθρήνησεν ὁ Ρονσάρ δι' ἐξόχου ἐπιταφίου ὕμνου, τὸν ὁποῖον ἐπιγράφει πρὸς τὸν Μάρουλον, «*Capitain et roste Grec tres excellent*». Ἐν αὐτῷ προσκαλεῖ τὰς Μούσας νὰ ἐπινεύσωσιν ὅπως βρέξη παντοτεινὰ ἐπὶ τοῦ τάφου ἐκείνου τὸ γλυκὸ μέλι, τὸ γλυκὸ μέλι, καὶ ἡ γλυκεῖα δροσιά. Μολονότι ὁ τάφος του, λέγει, μόνον τὸ ὄνομα του κατέχει· διότι ὁ Μάρουλος ζῆ εἰς τὰ Ἰλύσια, συντροφεύων τὸν Γέβουλλον μὲ τὴν Δηλίαν του, καὶ τὸν Προπέρτιον μὲ τὴν Κυνθίαν του. Γεννηθεὶς εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἑλλησπόντου, τόσο ὠραία ἔψαλλεν, ὥστε, "Ἕλληνας, ὑπερέβη τοὺς παλαιούς Λατίνους: α' Ἀγαπημένε μου, γιὰ ὅσα ὠραία ἔμαθα μέσα στοὺς στίχους σου, λάβε, σοῦ χαρίζω αὐτὲς τὲς πράσινες δάφνες, τὰ δροσὰτα κρίνα, καὶ τὰ δροσερὰ τριαντάφυλλα».

7

Οὕτω θρηνεῖ ὁ μαθητὴς τὸν διδάσκαλον, ὅστις ἐπροτίμησε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ὡς ὁ ἴδιος λέγει, διότι, ὅταν ἔγραφεν, Ἑλληνικὴ πατρὶς καὶ Ἑλληνες ἀναγνώσται δὲν ὑπῆρχον, ἔπρεπε δὲ νὰ ἀναγνωσθῆ ὑπὸ τῶν ἐν Εὐρώπῃ πολυαριθμῶν ὁπαδῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τοῦ ὁποῖου ἦτο ἱεροφάντης.

Διότι ἡ ποίησις τοῦ Μαρούλου εἶναι γεμάτη ἀπὸ τὴν μυστικὴν λατρείαν τῆς φύσεως καὶ τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν, φιλοσοφικὴ ἢ μᾶλλον θεοσοφικὴ

ποίησις, δυσκολοκατάληπτος εἰς τοὺς ἀμυήτους, ὡς ὑπέρτατον θεῶν δοξάζουσα τὸν πατέρα Ἥλιον.

*Τίς εἶν' αὐτὴ ποῦ σ' ἄραξε, ψυχὴ, νέα μαρία;
Διατί τόσο ἀφνήδεια ἐρρήμαξεν ὁ νοδὸς μου,
Καὶ τὸ βαρὺ τὸ σιγήθὸς μου τρομακτικὴ βογγαί;
Ὡ! Ἦ τρομούλα παγερὴ περνάει τὰ κύνιαλά μου;
Μακρὰν σταθῆτε, βέβηλοι, νύ! Ὁ Θεὸς ἐράνη,
Νά! Οἱ νοοὶ ἐσεσθηκαν εἰς τὰς κρυφαῖς ἀπηλαῖς μας.
Καὶ τὸ βουνὸν τοῦ Παρνασοῦ σὺνθέματα βρυχάται.
Πάλιν ἐκαταδέχτηκεν ὁ Ἀπόλλων νὰ γυρίση
Εἰς τὰ παλιὰ λιμῆρια του, νὰ ζωντανέψη πάλιν
Τὸ σπῆλαιον ποῦ τὰ βοσκον αἰώνια σαπίλα.
Πάλιν ἐμπνέει τὰς ψυχὰς τῶν σοβαρῶν ἀνθρώπων,
Καὶ φωλιαστὸς στὰ σωθικὰ σιρέφει, γεντὴ τὸν οἶστον,
Ὅσοῦ ποτίζει τὴν καρδίαν μὲ βακχικὴν μαρίαν,
Καὶ τὴν ψυχὴν μας συγκινεῖ, πιέζει, καὶ συντρίβει...
Ἄλλ' ἢ ἀκμή ἢ παλαιὰ εἰς τὴν αἴγην ἐχάθη,
Κ' οἱ ἄρρωστοὶ ἐξέμαθαν τὸ φῶς ν' ἀναζητῶσι...
Ἐλάτε ν' ἀγκαλιάσωμεν τοὺς παιρικὸς θεοὺς μας,
Καὶ πρῶτον τὸν μονογενῆ ποῦ μ' ἄρραστον λαμπάδα
Τὸν κάσμον ὅλον κυβερνεῖ, τὸν Ἥλιον πατέρα!*

Ὁ Μιχαὴλ Μάρουλος δὲν συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς ποιήσεως, κατέχει δ' ἐξαιρετικὴν καὶ μοναδικὴν θέσιν ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ, εἰδὸς τι Λατινοφώνου Κάλβου τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἐνέμεινα εἰς τοῦτον, ὅχι μόνον διότι οἱ στίχοι του ἐνέχουσι κάτι τι ἐκ τῆς ἐμπνεύσεως τῶν συγχρόνων φοιβολήπτων, ἀλλὰ διότι ὁ ποιητὴς αὐτῶν, ποιητὴς ἐν ταύτῃ καὶ στρατιώτης, συμβολίζει μᾶλλον παντός ἄλλου, τὴν ἐνέργειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους, δεικνύει δὲ ὅτι καὶ τῆς ἐν τῇ Δύσει ποιήσεως ἢ ἀναγέννησις "Ἕλληνας δοξάζει ὡς ἓνα ἐκ τῶν μᾶλλον ἀξιοθαυμάστων μυσταγωγῶν αὐτῆς. Καὶ θὰ ἔλεγα ὅτι καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα ἡμῶν τοῦτον ἡ μεγάλη ἱεροφάντης τῆς ἀναγεννωμένης αἰῆς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ποιήσεως εἶναι ἡ Ἑλλάς.

8

Ἄλλ' οἱ τελευταῖοι ξενόφωνοι στόνοι τῆς εἰδωλοάτριδος κιθάρας τοῦ Βυζαντίου ραψωδοῦ συνεχέοντο πρὸς τὰ πρῶτα καλῆματα τῆς ὀρεινῆς λύρας, τὰ ὁποῖα γνωριμώτατα καὶ τῶρ' ἀκόμη ἀντηχοῦσιν εἰς τὰ ὠτά μας ὡς μητρικὸν νανούρισμα καὶ ὡς πολεμιστήριον σάλπισμα. Ἐν τῇ μεταξὺ οἱ Ἑλληνες Στρατιῶται, οἱ εἰδωλοάτραι καὶ ἡλιοάτραι, καὶ μισόχριστοι, οἵτινες ἀπεθανομάζοντο εἰς τὰς ξένας αὐλάς, ὡς πρότυπα πολεμιστῶν, καὶ παρεῖχον τὰς ἀνεκτιμήτους ἐκδουλεύσεις των εἰς ἡγεμόνας καὶ εἰς δημοκρατίας ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰταλίᾳ, ὑπεχώρουν βαθμηδὸν πρὸ τῶν χριστιανῶν Ἀρματωλῶν. Οἱ ἀρματωλοὶ, εἰς τὰς ὀρεινὰς καὶ δυσυποτάκτους Ἑλληνικὰς χώρας, ὅπου ἡ δεσποτεία τῶν Τούρκων ὀνομαστικὴ μᾶλλον ἦτον ἢ πραγματικὴ, ἄλλοτε μὲν ὡς ἐντολοδόχοι τῶν δεσποτῶν, ἄλλοτε δὲ ὡς ἐπαναστάται, ὡς κλέφτες, διετήρουν ἀσθεστον

τὸ πῦρ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ φρονήματος. Ἄρματωλοι καὶ κλέφτες ἀποβαίνουν οὕτω ὄροι συνώνυμοι. Ὁ ἄρματωλὸς γίνεται κλέφτης, κατὰ τὰς περιστάσεις, καὶ ὁ κλέφτης ἄρματωλός. Ὅσον προχωροῦν οἱ καιροὶ τόσοι τὰ δύο συγγενῆ στρατόπεδα συνδέονται πρὸς ἄλληλα καὶ ταυτίζονται, μέχρις ὅτου ἀμφότερα συνεργάζονται ἐν ταύτῃ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ἀπὸ τῶν Τούρκων καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως ἀπὸ τῆς σκολαστικότητος.

(Νοέμβριος 1901)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

* ΑΓΙΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟΝ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ *

* ΞΙΡΗΝΗ ΚΑ. ΚΑΛΟΓΕΡΗ *

Ἡ Ἰσπανοὶ ἔχουν μίαν παροιμίαν, ἡς τὴν ἐν τῷ πρωτοτάτῳ φράσιν δὲν ἐνθυμηθῆμαι, ἀλλ' ἡς ἢ ἐννοεῖται εἶναι ἡ ἐξῆς: «τὸ σῶμα εἶναι ἀγγεῖον υἱοτάλλινον, ἐν ᾧ διαφαίνεται τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς». Βεβαίως ἡ παροιμία αὕτη, ὡς καὶ ἡ ἀνάλογος ἡμετέρα, «οὐκ ἢ μορφή, τοιάδε καὶ ἡ ψυχή», δὲν εἶναι ἄνευ ἐξαιρέσεως. Ἀλλ' ἀναμφισβότως ἡ παρατηρημένη εἰκὼν τῆς συμπαθεστάτης δεσποίνης ἀδύνατο αὐτῇ μόνῃ νὰ καθιερώσῃ τὸν κανόνα.

Δὲν ἐπιτηδεύομαι τὸν φυσιογνωμιστὴν, ὡς ὁ νῦν συρρῶς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ νομίζω ὅτι καὶ ὁ ἀδαεστερος περὶ τῆς φυσιογνωμίας καὶ ὁ ἥττον παρατηρητικὸς, ἐπὶ τῇ θεῇ τῆς Κας Καλογερῆ, εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ μαντεύσῃ ὅτι, τὸ λεπτοφυῆς καὶ ὡσεὶ ἔτοιμον νὰ θραυσθῇ εἰς τὴν ἐλαχίστην πρόδροσιν πρὸς τὰ αἰσθήματα περικλιθεῖς τοῦτο, περικλείει δύναμιν χαλκιδίαν, ψυχικῆς ἀντοχῆς, ἀντιλουμένην ἐκ τοῦ πρὸς τὸ καλόν, τὸ ὑψηλόν καὶ τὸ εὐγενές ἔρωτος.

Τὰς τρεῖς ταύτας ιδιότητας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ οἱ ἡμέτεροι ἀθάνατοι πρόγονοι συνέδεον μὲ τὴν ἰδέαν τῆς μουσικῆς. Λέγοντες μουσικὴν, περιλαμβάνον εἰς ταύτην, οὐ μόνον τὴν περὶ τὸν χειρι-

(Κατὰ νεωτάτην φωτογραφίαν Boehringer).

σθόν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἤχων ἱκανότητα, ἀλλὰ καὶ τὴν πρὸς πᾶν καλὸν καὶ εὐγενές ὄργην τῆς ψυχῆς καὶ τὴν εἰς ταῦτα ἐπίδοσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Ὁ μουσικὸς παρ' αὐτοῖς ἦν φίλος, προστατευόμενος τῶν Μουσῶν. Αἱ Μοῦσαι δὲ ἀντεπροσώπευον πᾶν τὸ καλόν.

Φύσις οία τῆς Κας Καλογερῆ δὲν ἰδύνατο ἢ νὰ ἀνίκη εἰς τὴν μουσικὴν, ὑπὸ τὴν εὐρύτεραν αὐτῆς ἔννοιαν. Ἰδίως ὅμως εἰς τὴν διὰ τῶν ἤχων ἀπόδοσιν καὶ διήχυσιν τῶν αἰσθημάτων ὄθει αὐτὴν ἢ φύσις τῆς. Τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ἀχίριστον καὶ ἀτελὲς τοῦτο ὄργανον, ὑπῆρξεν ἢ ἐκλογὴ τῆς, καὶ ὡς μᾶλλον ἀρμόζον εἰς γυναῖκα, ἀλλ' ἰδίως ὡς μόνον ὄργανον, ἔνεκεν ἰσα ἰσα τῶν ἀτελειῶν του, δυνάμενον νὰ ἀναδείξῃ καλλιτέχνην, τὰς ἀτελείας ταύτας διὰ τῆς ἐμπνεύσεως καὶ τῆς δυνάμεως τῆς ἐκφράσεως μέχρι πλεονεκτημάτων ἀνεψούντα. Τὸ συστατικὸν στοιχεῖον τοῦ κλειδοκύμβαλου ἐδρεύει εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ τεχνίτου, διαχέροντας αὐτὴν, ὡς ἀστραπὴν, μέχρι τῶν ἄκρων τῶν δακτύλων του. Ὑπέροχον πάθος, σταθερότης ἐκτελέσεως, σεμνὴ χάρις καὶ τρυφερότης πλήρης ποιήσεως χαρακτηρίζουν τὸν ἀληθῆ τεχνίτην. Δὲν πρέπει μόνον εἰς τὴν εὐστροφίαν καὶ τὴν ταχύτητα ἐκτελέσεως μεγάλου ἀριθμοῦ ἤχων ἢ καὶ τοῦναντίον εἰς μόνον τὴν ἐκφράσιν νὰ περιορίζεται ὁ τεχνίτης. Τὸν καλὸν συνδυασμὸν τῶν δύο τοῦτων ἰδιοτήτων δεόν νὰ ἐπιδιώκῃ ὁ ἀληθὴς τοιοῦτος, ὅστις οὕτω μόνον ἀναδεικνύεται ἄξιος τοῦ ποθητοῦ αὐτοῦ τίτλου.

Δὲν φοβοῦμαι νὰ μοῦ καταγνώσουν ὑπερβιάλλοντα ἔκδοσιασμὸν πρὸς τὴν Κας Καλογερῆ, διότι εἰμαι πεπεισμένος ὅτι ὁ ἀκούσας αὐτὴν ἐκτελοῦσαν καὶ διεργινεύουσαν, ἰδίως τὸν μέγαν Βετόβεν, τὸν Τιτᾶνα τοῦτον τῆς θείας τέχνης, δὲν δύναται νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ αὐτῇ τὰ ἀνωτέρω πλεονεκτήματα, μεταξὺ τῶν ἁπλοῶν, δὲν ἀρνούμαι, κυριαρχεῖ ἢ πρὸς τὴν ἐκφράσιν μᾶλλον μέριμνα, ἀναγκαῖα συνέπεια τῆς ὑπερευαιθεσίας καὶ τῆς ἁγαν ἀναπτύξεως τοῦ συναισθηματικοῦ, αἰτίνες χαρακτηρίζουν τὰς νῦν ἀνωτέρας ψυχῆς καὶ διανοίας. Τοῦτο ἴσως ἰδύνατό τις, λίαν ἀστυρὸς καὶ δύσκολος κριτής, νὰ καταλογίσῃ αὐτῇ ὡς ὑπερβασίαν. Ἄλλ' ἐγὼ εὐχομαι τοιαύτην ὑπερβασίαν εἰς πάντα καλλιτέχνην πάσης τέχνης. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου δὲ ἢ πρὸς τὴν ἐκφράσιν προσήλωσις τῆς καλλιτεχνίδος οὐδόλως κατορθοῖ νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ἀκρίθειαν καὶ τὴν σταθερότητα τῆς ἐκτελέσεως. Ἄλλως τε ἡ τελευταία αὐτῆ ἱκανότης ἀποκτᾶται οὖν τῇ χρόνῳ διὰ τῆς μελέτης, ἢς κατάχρησιν, δύναται τις εἰπεῖν, ποιεῖται ἢ καλλιτέχνης, ἢ δὲ πείρα διδάσκει τὸν ἀρμονικὸν συνδυασμὸν τῆς ἐκφράσεως καὶ τῆς μηχανικῆς ἐκτελέσεως.

Ἠδύνατό τις πολλὰ νὰ γράψῃ ἀναπτύσσων καὶ ἀναλύων τὸ τάλαντον τῆς Κας Καλογερῆ, ἀλλ' οὔτε ὁ χρόνος τῆς πολυτήμου «Ποικίλης Στοᾶς», οὔτε ὁ χρόνος μοὶ ἐπιτρέπουν τοῦτο. Ἀρκοῦμαι διπλῶν ἀνεπιφυλάκτως ὅτι ἡ Κας Καλογερῆ εἶναι μουσικὸν ἀπόκλημα διὰ τὴν πατρίδα μας καὶ μέλλουσα δόξα αὐτῆς, εὐτυχεῖς δ' εἶναι ὅσοι τὴν ἀκούουσιν ἐκτελοῦσαν, ἰδίως dans l'intimité.

(Ὁκτώβριος, 1901)

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ Ν. ΠΕΤΣΑΛΗΣ

Υ. Γ. Εἰς κάποιαν ἡμερίδα ἀνέγνωσα μίαν ἡμέραν διατριβὴν χαρακτηρίζουσαν οὐ μόνον ἀμαθῆ τὴν Κας Καλογερῆ, ἀλλὰ καὶ δυσάρεστον μάλαστα! Δὲν ὑπάρχει μεγαλειότερος ἔπαινος διὰ τὴν ὑπεροχὴν ἀπὸ τὰς ἐπικρίσεις τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀδαῶν. Α. Ν. Π.

ΠΟΙΚΙΛΗ ΣΤΟΑ

Ταῖς ἱεραῖς σκιαῖς τῶν μεγάλων τῆς Γεωργίας ἡμῶν εὐεργετῶν Παν. Τριανταφυλλίδου ἐκ Βυτίνης καὶ Α. Καδάβητη

ΑΜΑΝΙΤΑΙ

ΤΑ ΑΜΑΝΙΤΑΙ, ὡς γνωστὸν, φύονται αὐτομάτως εἰς τὰ δάση, κήπους, κτλ. κατὰ διαφόρους παραλλαγὰς.

Παρατίθενται εἰς τὰς τραπέζας τῶν γαστρίμακρων ὡς θρεπτικὸν καὶ γευστικὸν ἔδεσμα, καίτοι ὀλίγον δύσπεπτον.

Οἱ ἀμανίται ἀπὸ πολλοῦ εἰσῆχθησαν εἰς τὴν καλλιέργειαν, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμεθα εἰς ὅλας τοῦ ἔτους τὰς ἐποχὰς νὰ ἔχωμεν τοιοῦτους καὶ παραλλαγῆς μὴ δηλητηριώδους. Ἡ μᾶλλον καλλιεργουμένη ἀβλαβὴς παραλλαγή τοῦ ἀμανίτου εἶναι ὁ agaricus campestris ἢ ἀμανίτης τῶν λειμώνων. Οἱ σπόροι τούτου ὁμοιάζουσι πρὸς λεπτὴν κόκκινον ἀποτελουμένην ἐκ λεπτοτάτων κόκκων, σπόρια ὀνομαζομένην καὶ ἐυρεσκομένην εἰς τὰ ἐλάσματα ὑπὸ τὸ πηλὸν τοῦ ἀμανίτου, τὸ ὅποιον στηρίζεται ἐπὶ τοῦ σποροφόρου μίσχου, οὗ τὸ ὑπόγειον μέρος, μυκήλιον ὀνομαζόμενον, χρησιμεύει εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἀμανίτου. Τὸ πηλὸν τούτου καλύπτεται ἀνωθεν διὰ μεμβράνης ὑπολευκού, ἐὰν οὗτος ᾖναι νεαρὸς καὶ παρήχθῃ εἰς τὸ σκότος, ἐν ἐναντίῳ δὲ περιπτώσει, αὐτὴ εἶναι τεφρόχρους, λεπτὴ καὶ εύκόλως ἀποσπᾶται κατὰ μικρὰ τεμάχια. Τὸ κάτωθεν μέρος τοῦ πηλίου, δηλαδή τὰ ἐλάσματα, εἶναι ἐρυθροῦν καὶ ἀμυροῦται μετὰ τὴν συλλογὴν, ἀντιθέτως

ΑΜΑΝΙΤΑΙ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΡΣΕΝΗ «ΠΟΙΚΙΛΗ ΣΤΟΑ»,

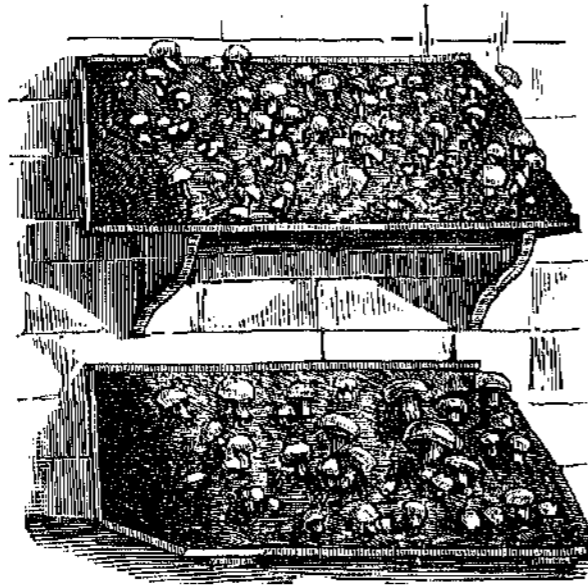
24ον

πρὸς τὸν ἀμανίτην τὸν βολβώδη (*agarico bulboso*) τοῦ ὅποιου εἶναι λευκὸν καὶ ἀποτελεῖ γινώρισμα τῆς δηλητηριώδους ιδιότητος αὐτοῦ. Γινώρισμα ἐπίσης τοῦ βολβώδους ἀμανίτου, δηλαδή τοῦ δηλητηριώδους, ἀποτελεῖ καὶ ὁ ἐκρέων γυμὸς θλιβομένου πιλλοῦ, ἐὰν οὗτος ᾖ γαλακτώδης, ἐὰν δὲ ᾖ διαυγής, χαρακτηρίζει τὴν ἀβλαβῆ καὶ καλλιεργουμένην παραλλαγὴν τοῦ ἀμανίτου τῶν λειμῶνων.

Οἱ ἀμανίται δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσιν ἐν ὑπαίθρῳ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Μαΐου ἐκεῖ ὅπου ἐφύοντο οἱ πέπονες, εἴτε εἰς βάρειον τοῖχον, καθ' ὅλας δὲ τὰς ἐποχὰς εἰς σταύλους, ἀποθήκας, ὑπόγεια, ὑπὸ θόλους καὶ στεγάσματα.

Πάντα ταῦτα πρέπει νὰ ᾖ καθαρά, εὐοσμία, νὰ μὴ περιέχῃσι ξέναις οὐσίαις καὶ νὰ ᾖ προσφάτως χρισμένα δι' ἀσβέστου.*

Διακρίνομεν δύο εἶδη ἀμανιτώνων, δηλαδή τοὺς μονίμους καὶ κινήτους. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι κατασκευάζονται ἐντὸς καδίσκων καὶ κιβωτίων ξυλίνων.

✦ ΚΙΝΗΤΟΣ ΑΜΑΝΙΤΩΝ ✦

γαστηρίων, εἰς τὰ ὅποια ταῦτα παρασκευάζονται.**

Πρὸς κατασκευὴν ἀμανιτώνων μεταχειρίζομεθα ἢ κόπρον ἔππου φορτηγοῦ καλῶς τρεφομένου, ἢ ἡμιόνου ἢ καὶ ὄνου, ἀρκεῖ αὕτη νὰ περιέχῃ ὀλίγα ἄχυρα καὶ πολλὰ οὔρα. Οἰονδήποτε εἶναι τὸ εἶδος καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς καλλιεργείας, ἡ κόπρος πρέπει νὰ ζυμωθῇ τοῦλάχιστον ἐπὶ 15—20 ἡ-

* Κατὰ τὸν P. Dacourret τὸ καπνίζειν ἐντὸς τοῦ ἀμανιτώνος βλάπτει.

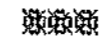
** Fratelli Ingegnoli (Corso Loreto, 45) Milano.

Διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀμανιτώνων εἰσὶν οἱ σπουδαιότεροι παράγοντες, τὸ μυκήλιον καὶ ἡ παρασκευὴ τῆς κόπρου. Τοῦτο χρησιμεύει εἰς τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἀμανίτου ἀντὶ τοῦ σπορίου καὶ εὐρίσκεται αὐτομάτως ἐνίοτε εἰς τοὺς παλαιούς σωρούς τῆς κόπρου.

Μυκήλια προμηθευόμεθα ἐκ γεωπονικῶν ἐρ-

μέρας κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ κόπρος, ἀφοῦ μεταφερθῇ ἐκ τοῦ σταύλου εἰς μέρος προφυλαγμένον ἐκ τοῦ ἡλίου καὶ τῶν βροχῶν διὰ στέγας, τίθεται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κατὰ στρώματα πλάτους 1—1,50 τοῦ μέτρου καὶ μήκους ἀναλόγου, λαμβανομένης φροντίδος, ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀφαιρεθῶσι τ' ἄχυρα, τὰ ξυλάρια καὶ ἐν γένει αἱ ξέναι οὐσίαι. Τὸ αὐτὸ πράττομεν καὶ διὰ τὰ ἐπόμενα ποσὰ κόπρου, ἕτινα θ' ἀποτελέσωσι τὸν ὄλον σωρὸν, τὸν ὅποιον κατόπιν ἀποσυνθέτομεν διὰ σκαπάνης, τρίβομεν, ἰσοπεδοῦμεν, ἀνασχηματίζομεν οὐχὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ θέσει, ἀλλ' ὀλίγον μακρύτερον, πιέζομεν ἰσχυρῶς καὶ ποτίζομεν κατ' ἐπανάληψιν ὁμοιόμορφως.

Εἰς τὸν σωρὸν δίδομεν ὕψος 0,70—1 μέτρον καὶ μετὰ ὀκτῶ ἡμέρας, κατὰ ἐνωρίτερον ἢ κατὰ ἀργότερον, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας, ἀναστρέφομεν αὐτὸν ἐκ τοῦ πλαιγίου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ἐξωτερικὴ ἐπιφάνεια ν' ἀποτελέσῃ τὸ ἐσωτερικὸν μέρος αὐτοῦ. Μετὰ ὀκτῶ ἡμέρας ἐπιτυγχάνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὐσία μελανωπῆ, ὁμοειδῆς, ὁσμῆς χαρακτηριστικῆς καὶ θερμοκρασίας 31° K. ἐπὶ τῆς ὁποίας δυνάμεθα πλέον νὰ καλλιεργήσωμεν ἀμανίτας.

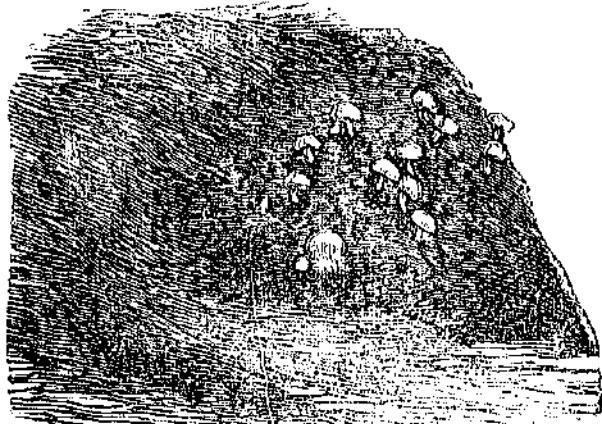
ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

ΠΡΑΣΚΕΥΑΣΘΕΙΣΗΣ τῆς κόπρου καθ' ὃν τρόπον εἶπομεν, μεταφέρομεν αὐτὴν εἰς τὸ ὀρισθὲν μέρος δι' ἀμανιτώνων καὶ τὴν θέτομεν κατὰ σωρούς παρὰ τὴν βάσιν τοῖχου, ὅτε ἡ ἐπιφάνεια τῆς κόπρου ἀποτελεῖ μίαν μόνην, ἐνωσिताί, πλευράν. Οἱ σωροὶ ἔχουσιν ὕψος ἕως 60 ἐκ., πλάτος ἕως 70 ἐκ., ἀπέχουσι δὲ ἀπ' ἀλλήλων 50 ἐκ. καὶ καλύπτονται διὰ ψάθης ἢ ἀχύρων πρὸς διατήρησιν τῆς θερμοκρασίας, ἐὰν ἡ καλλιέργεια γίνηται ἐν ὑπαίθρῳ. Ἐὰν ὁ σωρὸς ᾖ ἐπὶ τοῦ τοῖχου, ἀρκεῖ ὕψος

50 ἐκ. Κατὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν σωρῶν τούτων, ὅστις γίνεται κατὰ στρώματα, πιέζομεν ἰσχυρῶς τὴν κόπρον, κατόπιν δὲ ἀφίνομεν αὐτὴν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας. Ἐὰν ἡ κόπρος ᾖ πολὺ ξηρὰ, πρέπει νὰ καταβρεχθῇ. Ὄταν φθάσῃ τὴν θερμοκρασίαν τῶν 18°—20° K. καλύπτομεν αὐτὴν διὰ λεπτοῦ στρώματος ἄμμου. Ἐν ἡ περιπτώσει θέλομεν νὰ ὑψώσωμεν τὴν θερμοκρασίαν, ποτίζομεν τὴν κόπρον προσέχοντες, ὥστε νὰ μὴ υπερβῇ αὕτη τοὺς 25°—30° K. διότι καταστρέφεται τὸ μυκήλιον. Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς σπορᾶς, οὕτως εἰπεῖν, τῶν μυκηλίων, μεταφέρομεν αὐτὰ ἐν ἀνοικτῷ κιβωτίῳ εἰς τὸν ἀμανιτώνων, ὅπως ἀναζωογονηθῶσι διὰ τῆς ὑγρασίας καὶ θερμότητος. Κατὰ τὴν στιγμήν τῆς σπορᾶς σχηματίζομεν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σωροῦ, δηλαδή τοῦ ἀμανιτώνων, πολλὰς ὀπὰς,

βάθους 4 εκ. και εις αποστάσεις 20—30 εκ. 'Εντός τῶν ὀπῶν τούτων θέτομεν τὸ μυκήλιον, τὸ ὅποιον καλύπτομεν καλῶς πιέζοντες τὴν κόπρον και ποτίζοντες αὐτήν.

✠ AMANITON ΚΕΚΛΑΥΜΜΕΝΟΝ ΔΙΑ ΨΑΘΗΣ ✠

Αἱ κατόπιν περιποιήσεις στηρίζονται εἰς τὸν ἀερισμὸν τοῦ μέρους, εἰς τὴν διατήρησιν θερμοκρασίας μετρίας και σταθερᾶς και ὑγρασίας αἰσθητῆς. Πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν τὸν πολὺν ἀέρα και τὸ φῶς, διότι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀμανιτῶν εὐνοεῖ τὸ σκότος. Διὰ τοῦτο περιποιήσεις τινὰς και τὴν συλλογὴν τῶν ἀμανιτῶν κάμνομεν μὲ τὸ φῶς λυχνίας.

Μετὰ ἕνα περίπου μῆνα, ἂν ἡ σπορὰ ἐγένετο κανονικὴ, ἡ ἐπιφάνεια ἐξογκοῦται, σχίζεται και φύεται ὁ ἀμανιτῆς, ὃν διαδέχονται δύο, τρεῖς, δέκα, ἑκατόν, οἵτινες ἐξέρχονται μὲ τὰς μικρὰς λευκὰς κεφαλὰς των ὡς τόσαι ἐκπλήξεις.

Ἡ συλλογὴ ἀρχεται μετὰ δύο ἡμέρας, ἂν οἱ ἀμανίται ἔχωσι μέγεθος ὡσὺ περιστέρου, ἄλλως δὲν συμφέρει οὔτοι νὰ ἦναι πολὺ μεγάλοι, δηλαδή νὰ φαίνωνται τὰ ἑλάσματα τοῦ πηλίου.

Ἡ παραγωγὴ ἐκάστου ἀμανιτῶνος διαρκεῖ, κατὰ τοὺς D. Canavazza D. Tamaro ἐπὶ 4—5 μῆνας: εἶναι ὅμως καλὸν νὰ σχηματίζωμεν νέους σωρούς μετὰ δύο μῆνας, ὥστε νὰ ἔχωμεν σταθερὰν παραγωγὴν και νὰ καταστρέφωμεν τοὺς πλαιούς, ὅταν οὔτοι δεῖξωσιν ἐλάττωσιν παραγωγῆς.

Ἡ κόπρος χρησιμοποιεῖται ἀπαξ· δυνάμεθα δὲ δι' αὐτῆς νὰ λιπάζωμεν λαχανοκῆπους και ἀνθῶνας. Ὅπως ἐπιτύχωμεν μυκήλιον πρὶν ἢ καταστρέφωμεν τὸν ἀμανιτῶνα, πιέζομεν καλῶς τὸν σωρὸν διὰ λίθου

* Κατὰ τὸν Folco Bruni μετὰ τὸ χρονικὸν διάστημα τῶν 10—12 ἡμερῶν παρατηροῦμεν, σκαλλόντες τὸ μέρος τῆς ὀπῆς, ἂν ἐνεφάνησαν λευκὰ λεπτὰ νήματα: τότε ἀφαιροῦμεν τὸ πλεῖστον τῆς κόπρου, δι' ἧς ἐκαλύψαμεν τὰς ὀπὰς, διαβρέζομεν τὸν ἀμανιτῶνα διὰ ποτιστηρίου, και προσθέτομεν ἐλαφρὸν στρώμα ἐκ φυτοκόμματος ἐπὶ τοῦ ὁποίου θέτομεν τὴν ἀφαιρεθεῖσαν κόπρον.

'Εὰν μετὰ 10—12 ἡμέρας παρατηρήσωμεν ἐπὶ τοῦ σωροῦ λεπτὰ νήματα λευκὰ καλύπτοντα τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἀμανιτῶνος, τοῦτο δηλοῖ ὅτι τὸ μυκήλιον ἐβλάστησεν. 'Εν ἐναντίῳ περιπτώσει ἐπαναλαμβάνομεν τὴν σποράν.

Αἱ κατόπιν περιποιήσεις στηρίζονται

και διαιροῦμεν αὐτὸν εἰς τεμάχια διὰ σκαπάνης, τὰ ὅποια θέτομεν ἐν ὑπαίθρῳ πρὸς ἀποξήρανσιν. Μετὰ ταῦτα μεταφέρομεν αὐτὰ εἰς τὴν σιταποθήκην, ὅπως τὰ χρησιμοποιήσωμεν ἐν καιρῷ τῷ δέοντι. Διατηρεῖται οὕτω τὸ μυκήλιον ἐπὶ 5—6 ἔτη. 'Εκ τῶν ἄνω ἐκτεθέντων ἐξάγεται ὅτι οἱ ἀμανίται καλλιεργοῦνται ἐντός τοῦ σκότους και ἐπὶ κόπρου ἀγνοεῦτου δηλαδή θερμῆς τὴν ὅποιαν δυνάμεθα νὰ προμηθευθῶμεν ἐκ τινος βάθους καλῶς συντηρουμένου κοπροσωροῦ κατὰ τὴν περίοδον τῆς ζυμώσεως.

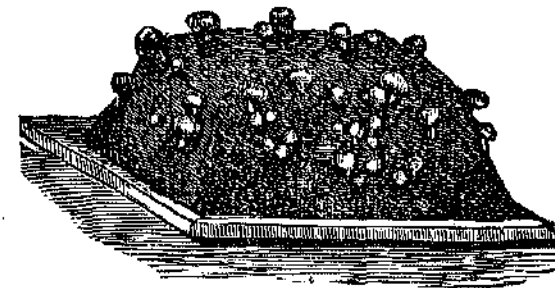
Περὶ τῆς καλλιεργίας τοῦ ἀμανίτου *polyporus corylinus* ἀποσπῶμεν τὰ ἐπόμενα ἐκ τοῦ συγγράμματος τοῦ καθηγητοῦ Domenico Viviani:

'Εντός τῶν καταφύτων λόφων Ἀλβάνου και Φρακάτη, ἐτι δὲ περισσότερο τῆς Rocca di Papa, οὐχὶ μακρὰν τῆς Ῥώμης, φύεται ἀμανιτῆς κυρίως ἐπὶ παλαιῶν κορμῶν λεπτοκαρύας, οἵτινες ἐκ συμπτώσεως ἐκάησαν ἐλαφρῶς. Οἱ χωρικοὶ ὠφελούμενοι ἐκ τῆς ιδιότητος ταύτης τῶν ῥηθέντων δένδρων, καιοῦσιν ἐλαφρῶς περὶ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου τοὺς παλαιούς κορμούς τῶν λεπτοκαρυῶν.

'Εὰν ὅλοι αἱ περιπτώσεις αἱ εὐνοοῦσαι τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀμανιτῶν ὑποβοηθῶσι τὴν ἐργασίαν ταύτην, δὲν βραδύνουσι νὰ ἐξέλθωσιν οἱ μικροὶ ἀμανίται ἐν ἀφθονίᾳ τοιαύτῃ, ὥστε πληροῦσιν ὀλόκληρον τὸν κορμὸν, ἐξακολουθοῦσι δὲ ν' ἀναπτύσσωνται και εἰς μεγάλην ἀπόστασιν μετὰ τοῦ κορμοῦ μεταφερόμενοι. Ἀνανεοῦντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κορμοῦ τὸ κ α ψ α λ ε μ α ἐπιτυγχάνουσιν ἐνίοτε δευτέραν, ἐτι δὲ και τρίτην συλλογὴν. Οὐχὶ πάντοτε μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας ἀντικαθίστανται οἱ κορμοὶ τῆς λεπτοκαρύας διὰ τῶν τῆς κασταneas και τῆς δρυός. Οἱ προετοιμασθέντες κορμοὶ πλήρεις ἀμανιτῶν ἀποστέλλονται εἰς τὰς πόλεις, μόλις δὲ οἱ ἀμανίται ὠριμάσωσι, συλλέγονται και οὕτως ἀποτελοῦσι τὸ γευστικώτερον ἐδεσμα τῶν τραπεζῶν.

'Εν Γαλλίᾳ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς καλλιεργίας, ἀμανιτῆς φαγώσιμος, ὀνομαζόμενος *agaricus palomet*. Πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ ἐκλέγονται ἀμανίται τελείως ἄριμοι, θράζονται ἐντός ἀφθόου ὕδατος ἐπὶ ἕν τεταρτον τῆς ὥρας, μετὰ δὲ ταῦτα, μόλις τὸ ὕδωρ κρυώσῃ, χύνουσιν αὐτὸ ἐπὶ ἐδάφους σκαφέντος ἐπιπολαίως και σκιαζόμενου ὑπὸ δρυῶν πυκνοφύλων. Μετὰ τινὰς ἡμέρας φύονται οἱ ἀμανίται.

'Εν Σαλὸ πρὸς τὴν λίμνην τῆς Γάρδης, κατασκευάζονται ἀμανιτῶνες ὡς ἐξῆς. Εἰς μέρος πολὺ σκιαζόμενον ἀνοίγεται λάκκος βάθους 70 εκ. περίπου, πλάτους δὲ ἀναλόγου· εἰς τὸν πυθμένα αὐτοῦ σκορπί-

✠ AMANITON ✠

ζεται στρώμα πάχους 3 εκ. χώματος καλῶς κοσκινισμένου, μετὰ δὲ ταῦτα ρίπτεται ἄσβεστος μὴ ἰσθεσμένη εἰς κατάστασιν κόνεως· ἀκολούθως στρώμα κόκκων δάφνης, ἐξ ὧν ἀφγρέθη τὸ ἔλαιον πάχους 15 εκ., ἔπειτα κτυπᾶται τὸ σύνολον διὰ κοπανιστηρίου καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἴδια ἐργασία μέχρις οὗ πληρωθῇ ὁ λάκκος. Μετὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην διαβρέχουσιν αὐτὸν μὲ ὕδωρ ἐν τῷ ὀποίῳ διελύθη κόπρος βοῆς μετὰ μικρᾶς δόσεως ἀσβέστου. Ἡ διάβρεξις ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πρὸς ἀποφυγὴν ἀποξηράνσεως τοῦ ἐδάφους.

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου στρώματος τοῦ ἀμανιτιῶνος τίθενται παλαιὰ ὄστᾶ εἰς τρόπον, ὅστε μὲν νὰ φαίνωνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας φύεται εἰδὸς τι ἀμανιτιῶν, οἵτινες εἶναι εὐχάριστοι εἰς τὴν γεῦσιν καὶ ἀβλαβεῖς.

Ὡς πρὸς τὸν ἀμανιτὴν τοῦ ἑλαιοπυρήνος, τὸν παρατηρηθέντα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Briganti ἐκ Νεαπόλεως καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τοῦ πολλαπλασιασμοῦ αὐτοῦ, ἀναφέρομεν τὰ ἐπόμενα, παραλαμβάνοντες αὐτὰ ἐκ τοῦ Annuario scientifico-industriale.

«Ὅταν ὁ ἑλαιοπυρὴν τεθῇ εἰς μέρη ὑγρὰ καὶ σκοτεινὰ, ἐκθεσιμὸς εἰς τὴν διάρκειαν ἐξ ὑδάτων τῆς βροχῆς ἢ ἀκαθάρτων, φέεται τότε ἐπ' αὐτοῦ εἰδὸς τι ἐκλεκτοῦ ἀμανιτιοῦ. Ὁ ἑλαιοπυρὴν ἄρχεται κατὰ πρῶτον νὰ καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτων λευκῶν νημάτων, ἵτινα διακλαδοῦνται καὶ περιπλέκονται καθ' ἑλπὴν τὴν μάζαν. Μετὰ ταῦτα διευθύνονται ὅπου φθίνει ὀλίγον φῶς καὶ ἐνοῦνται εἰς σειρὰς, εἰς εἰδὸς τι κώνου χαλαροῦ καὶ σφικτοῦ. Ὁ κώνος οὗτος καλύπτεται εἰς τὸ ἄνω μέρος ὑπὸ πολυαριθμῶν κόκκων ἀποξηραμένων καὶ κεκαλυμμένων ὑπὸ ἐλαφροῦ τριχώματος».

Ὁ ἀμανιτὴς οὗτος, ἐντελῶς ἀβλαβὴς εἰς τὸ φαγητόν, εἶναι ἐκλεκτὸν ἔδεσμα. Ἀναφέρεται δ' εὐκόλως καὶ ἀφθόνως διὰ τῆς τέχνης, ὡς αὐτὸς οὗτος ὁ Briganti βεβαιεῖ ὅτι πλειστάκις ἀπέδειξε τοῦτο διὰ τῶν πειραμάτων του.

Εἶναι πολὺ δύσκολον ν' ἀποφασίσωμεν εἰς ποίαν οἰκογένειαν πρέπει νὰ κατατάξωμεν αὐτὸν διότι ἡ μορφή αὐτοῦ εἶναι οὐσιωδῶς ἀνώμολος. Ὁ καθηγητὴς Briganti θεωρῶν ἐν τῷ συνόλῳ τὸν σχηματισμὸν αὐτοῦ καὶ παρατηρῶν τὰς διαφορὰς καὶ τὰς ιδιότητας τῆς βλαστήσεώς του, ἥτις διαφέρει τῆς τῶν ἄλλων εἰδῶν, κατατάσσει αὐτὸν εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ *Agaricus ostreatus*, ὃν πρὸς διάκρισιν ὀνομάζει *monstruosus*. Περιγράφει δὲ συγχρόνως σκώληκά τινα σπητὸς προσβάλλοντα τὸν ἀμανιτὴν τοῦτον.

Οἱ γαστρονόμοι ἐπιτυγχάνουσι κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον ἕτερον τινα ἀμανιτὴν ἐπὶ τοῦ ἑλαιοκάρπου. Λαμβάνουσιν ἑλαίας τινὰς, οὐχὶ πεπλυμένας, ὀλίγον ξηράς, ἀφίνοντες αὐτάς νὰ ζυμωθῶσιν. Ὅσάκις ἐπιθυμήσωσιν ἀμανίτας φέρουσι τὰς ἑλαίας εἰς μέρος σκιερὸν, σχηματίζουσιν αὐτάς εἰς σωρὸν ἐπίπεδον καὶ διαβρέχουσιν αὐτάς ἀφθόνως. Ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀφίνουσιν αὐτάς κεκαλυμμένας διὰ σανίδων. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπιτυγχάνουσι ἀμανίτας φαγώσιμους εἰς ὀλίγας ἡμέρας.

Ἴδου πῶς πρέπει νὰ ἐνεργήσωμεν διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν μυκῆλιον κατὰ

τινα περιγραφὴν τῆς Gazette des campagnes.

«Λαμβάνομεν πλάκα ὑέλου καὶ διαβρέχομεν αὐτὴν ἐλαφρῶς, μετὰ δὲ ταῦτα τοποθετοῦμεν ἐπ' αὐτῆς ἀμανίτας τινὰς, ἀφαιροῦντες πρότερον τοὺς σποροφόρους στύλους καὶ στρέφοντες τὸ κοίλωμα τῶν πιλίων αὐτῶν πρὸς τὴν πλάκα. Ἐκ τῶν ἐλασμάτων ἀποσπῶνται τὰ σπόρια καὶ προσκολλῶνται ἐπὶ τῆς ὑέλου ὅπου ταχέως ἀναπτύσσεται τὸ μυκῆλιον, τὸ ὅποσον φέρει λευκὰς βλαβῶσεις. Μόλις σχηματισθῇ, ἀποσπᾶται ἐκ τοῦ ἐλάσματος τῆς ὑέλου, ψυλάττεται καὶ μεταφέρεται παντοῦ.»

Ἐν Νεαπόλει εὕρισκονται λίθοι τινές, ἐπὶ τῶν ὁποίων, καίτοι διαρκῶς ὑγρῶν, ἀναπτύσσονται ἀμανίται φαγώσιμοι.

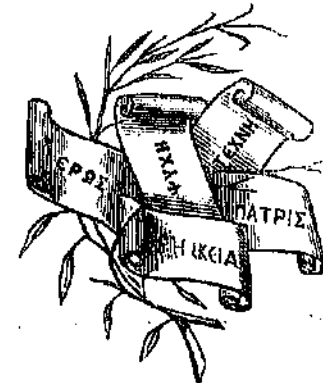
Τὰ διάφορα εἶδη τῶν παρ' ἡμῖν φουμένων ἀμανιτιῶν οὐδὲν ἔχουσι μελετηθῆ, καίτοι πολλὰ τούτων εἶναι ἀβλαβῆ καὶ γευστικώτατα, ὡς λόγου χάριν τὰ *κοπραμάνιτα* καὶ τὰ *σαλταρομάνιτα*.

Ἐίπομεν ὅτι δὲν ἔχουσι μελετηθῆ παρ' ἡμῖν οἱ ἀμανίται· ἀλλὰ τί λέγω; Ἡμεῖς δὲν ἔχομεν μελετήσει ἄλλα σπουδαιότερα, ὡς λόγου χάριν, τὰ διάφορα εἶδη τῆς ἀμπέλου καὶ τῆς ἐλαίας, γεωργικῶν κλάδων ἀποτελούντων μὲγα μέρος ἐν τῇ εὐμερίᾳ τοῦ γεωργικοῦ ἡμῶν πληθυσμοῦ. Καὶ ὅμως δὲν ἔχομεν ἀμπελογραφίαν, ἐνῶ ἔχομεν τοὺς Τριανταφυλλιδεῖους Γεωργικοὺς Σταθμοὺς, οἵτινες δυστυχῶς παρεξέλιξαν τοῦ ἐπιστημονικοῦ αὐτῶν σκοποῦ, μεθ' ὅλας τὰς περὶ τοῦ ἐναντίου διαβεβαιώσεις ἐπιτηδεῶν τινῶν, μετατραπέντες εἰς ἀπλᾶ κτήματα ἐκμεταλλεύσεως.

Συμπληροῦντες τὰ περὶ ἀμανιτιῶν παρατηροῦμεν, ὅτι εἰσέτι δὲν ἐκαλλιέργησαν οὗτοι παρ' ἡμῖν εἰς εὐρείαν ὅπως δὴ ποτε κλίμακα. Ἴσως, χάριν δοκιμῆς, νὰ ἐκαλλιέργησεν τις ἀμανίτας ἢ *καυτάρια*, ὅπως τοὺς λέγουσιν οἱ χωρικοὶ μας, προμηθευθεὶς ἔξωθεν τὸ μυκῆλιον.

ΑΛΕΞ. Ν. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Καθηγητὴς ἐν τῇ Βιομηχανικῇ καὶ Ἐμπορικῇ
Ἀκαδημίᾳ, τῶς καθ. ἐν τῷ Διδασκ. Ἀθηνῶν καὶ γεωπόνος
τοῦ «Ἐφημερίου Ἀβέρωφ»

ΘΟΥΡΙΟΝ

ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

ΕΥΡΙΝΑ | Νησί πενεμημένο, ένδοξο και ξακουστό,
Πές μας, ποῦ 'ν' τὰ παλαικάρια,
Τῶν Σπετσῶν τὴ λεοντάρια
Ποῦ τὸν Τούρκο πολεμοῦσαν γιὰ τὴν πίστη, τὸ σταυρό.
Ἄρμουςδαν μέσα στὴ φωτιά,
Ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά
Καὶ στ' ἀφρισμένα κύματα τὸ θάνατ' ἀψηφοῦσαν
Ἄλλοι μαζί ἢ θάνατο ἢ λευθεριά ζητοῦσαν.
Καὶ τὴ δόξα τῶν προγόνων,
Ποῦ κοιμᾶται πρὸ αἰώνων
Ν' ἀναστήσουν ἠθέλαν, στὴ γῆ τὴ μυρωμένη,
Ἄκου ἢ Τουρκιά τόσοσ κενὸ τὴν εἶχε σκλαβωμένη,
Καὶ τὸ αἷμά τους νὰ χύσουν,
Τὴ ντροπὴ μας γιὰ νὰ σβύσουν |

Πές μας, ποῦ εἶν' ἡ λάμψη σου, ποῦ εἶν' ἡ λεβεντιά σου,
Οἱ ναῦτες οἱ ἀτρόμητοι, τ' ἀθάνατα παιδιὰ σου |
Ἄχ | Παντοῦ νέκρα κ' ἐρημιὰ,
Σὲ δοξασμέν' ἀκρογιαλιά |
Ἐκεῖ, ποῦ 'στ' ἄγια τὰ νερά, Σπετσιώτικο δελφίνι,
Ἄσάν θεοῖδ ἐθύθιδε τὸ τούρκικο ντελίσι,
Ποῦ κάθε βράχος καὶ σπηλιά,
Ἦταν ἡρωϊσμοῦ φωνιά |
Στὴ γῆ ὅπου γεννήθηκε κ' ἐλαμψ' ἡ Μπουμπουλίνα
Ἄσάν ἀστέρη μαγικό, ὅσιν σφάνι' ἀκτίνα |
Καὶ τώρα νέκρα κ' ἐρημιὰ,
Σὲ δοξασμέν' ἀκρογιαλιά |

Πές μας, γιατί ἀσημόνησαν σήμερα τὰ παιδιὰ σου,
Πῶς ἄγιο αἷμα ἔβαψε τὰ γαλατὰ νερά σου,
Ἄσ' ἡ Σημαία τοῦ Σταυροῦ
Ἐθανματούργησε παντοῦ |
Ναι, γρήγορα ξεχάσανε τὰ φοβερὰ ξεφτέρια,
Ποῦ μέρα νύχτ' ἀκόνιζαν τῆς δικῆς τὰ μαχαίρια,

Παντοῦ τὸ βόλι σφύριζε
Καὶ τὴν Τουρκιά φοβέριζε.
Ἐλευθεριά μας δώσανε στὸ αἷμα τους βαμμένη |
Μὰ ἢ δάψν' ἢ ἀθάνατη,
Τῶν Σπετσιωτῶν ἢ ἀτίμητη
Σὲ ἄπονη γῆ κείτεται, ξερὴ καὶ μαραμμένη |
(Ἐν Ἀθήναις, 1900) **ΑΣΠΙΣ**

Η ΜΥΓΔΑΛΙΑ

ΜΙΑ μυγδαλιά μικροῦλα κα' ἀνθοστόλιστη,
Σὲ περιθόλι μέσα τὸ Γεννῶρη
Τὴν εὐαδιά της γύρω ἔσκόρπαγε,
Μεγάλων' ἢ μικροῦλα μὲ καμάρι...

Μὰ μὴν ἀγῆ ἄγια χιονάτα πέταλα
Ἐκύλισαν στὸ χῶμα... μαραμμένα...
Σιγά, σιγά σωρὸς καὶ τῆλα ἔπέσανε
Κι' ἔμειναν τὰ κλωνάρια γυμνωμένα |..

Ἔτσι κι' ὁ χρόνος σὴν διαβαίνει ἀδόρυθα
Στὸ πλάι μας, μὲ βαρὺ χέρι ἀγγίζει
Τ' ὀλόδροσο στεφάνι, ποῦ ἔπερήσανα
Τὴ νεγιότη τὴ χρυσόφτερη στολίσει...

Τότ' ἀρχινάει ἕνα, ἕνα λούλουδο,
Μὲ πόνο νὰ σκορπιέται μαδημένο...
Ἄχ | Τὸ στεφάνι, δέτε, πῶς ἀπόμεινε
Κλωνάρια ἄχαρο καὶ γυμνωμένα |...

ΚΥΜΑΤΑ

ἘΤΗΝ κρυσταλλένι' ἀκρογιαλιά τὰ κύματ' ὀλοένα
Ἄναστενάζοντας ξεσποῦν, ἀήροστεφανωμένα...

Πότε τρελλά, χιιδιάρικα καί' πτότ' άγριεμμένα,
Έρχονται, πίνε, δύνουνε 'στá βότσαλ' όλοένα...

Και 'μεις δαρμένα κύματα π' άνεμοζάλες σπρώχνουν,
'Στό άερογιάλι τής ζωής μιά 'μέρα σταματούμε,
Του κάκου 'κει γυρεύοντας άνάπαυσι νά βρούμε...
Πλακώνουν κύματα θερμά 'πό πέρα και μäs διώχνουν!

Χίλια περὶ πίσω άκράτητα άπάνω τους όρμάνε,
Μ' άμέσως άλλα φτάνουνε, τά 'σάρωσαν και πάνε...

Και 'στόν κρυστάλλινο γυαλό τή κύματ' όλοένα
'Έρχονται, πίνε, δύνουνε, άφροστεφαναμένα...
(Άθήνα, 1900) ΜΕΝΕΞΕΔΕΝΙΑ

Ο ΚΑΛΑΙΤΕΧΝΗΣ ύποδουλοί τήν τέχνην εις τήν ύρεξιν του κοινου,
δ δε άριστοτέχνης επιβάλλει τήν τέχνην εις αυτό.

Τό σχέδιον δίδει τήν μορφήν εις τά ύντα, τό δε χρώμα τήν ζωήν. Τό
πρώτον κρινουσι οι άριστοτέχνη, τό άλλο ο κόσμος.

Υπάρχουσιν άνοησίαι, ός θα εξηγόραζεν άκριβιά άνήρ πνευματώδης.

Έκπληττόμεθα έκ τής άμαθείας των άλλων και ουχι έκ τής ήμετέρας.

Πολιτισμός καθαρώς βιομηχανικός και επιστημονικός θα ήτο βαρβαρότης
τρομερωτέρα τής αρχαίας.

Οί άνθρωποι οι άσθηροι έν τή έκτελέσει των καθηκόντων αυτών, είναι
συνήθως οι προσηνέστεροι έν τή κατ' ιδίαν αυτών συναναστροφή.

Ίδιον γενναίου άνδρός είναι, νά προτιμά τον κίνδυνον, όταν δεν δύναται
νά τον άποφύγη, τρελλοσ δέ νά ρίπτηται, εις αυτίν άνευ άνάγκης.

Αί εύγενείς ψυχαί δεν διατάζουσιν άπέναντι μόχθων και θυσιών, όταν πρό-
κηται περι τής πατρίδος. Πρώτοι δίδουσι τό παράδειγμα.

Τό παρελθόν είναι ή πρόβήσις του μέλλοντος.

« Συμφέρει ή άλήθεια νά λέγηται, στο τέλος » κατá τήν κοινήν ιδέαν, έν-
τεύθεν δε ή άφορμή δε 'ήν δυσκόλως εύρίσκει τις άνθρωπον λέγοντα τήν άλή-
θειαν έξ αρχής τής όμιλίας του.

Όπότεν τά ήθη δεν είναι σύμφωνα προς τήν συνείδησιν, σπανίως ή συν-
είδησις ύπερνικá.

Έκαστος έννοσι τό δικαίωμα και τήν ύποχρέωσιν, αλλά τό μόν δικαίωμα
θέλει δι' εαυτόν, τήν δε ύποχρέωσιν διά τους άλλους.

Η άδυναμία προς τήν άγάπην τής ζωής είναι άδυναμία προς τήν άγάπην
του καλήκοντος.

Ο βίος καθίσταται επαχθής εις τον μη δυνάμενον νά ζήσῃ παρ' άΐαν.

Ό,τι δίδει τις προς τους γονείς του είναι έξόφλησις χρέους.

Η συνείδησις είναι φάρος άληθούς φωτός.

Πρὸ 224 ετών τῆ 17ῆ Φεβρουαρίου άπέθανεν ο Μολλιέρος έν Παρισίοις.

Αί 'Αραταί Τέχνην δεν παράγουσι τά γρηστά ήθη· χρησιμεύουσιν άπλώς
ως ύποδείγματα.

Ο άνθρωπος διέρχεται τον βίον κατασκευάζων άλύσεις, ός παραπονείται
φέρων.

Ο 'Ιούλιος Βέρν, προσπαθών πάντοτε, ίνα μη άπομακρύνηται, όπότεν
γράφει, των επιστημονικών άληθειών, γράφει τά μυθιστορήματά του έντός μι-
κρού δωματίου πλήρους έκ γεωγραφικών χαρτών, ηλεκτρικών συσκευών και
επιστημονικών εργαλείων.

Ο Μονταίν λέγει: « Ο κόσμος είναι πάντοτε πλήρης φλυαρίας. Σχεδόν
δεν είδα άνθρωπον μέχρι τουδε, όστις νά μη προτιμά νά φλυαρή παρά νά σιωπά. »

Έν γενεί ή θυσία του ύπνου τής νυκτός εις τους γέροντας άποβαίνει θά-
νατηφόρος· πρέπει νά κοιμούνται ένωρίς, διότι ή άνάπαυσις αυτη ένδυναμώνει αυ-
τους τά μέγιστα.

Οί γέροντες πρέπει νά επιδιώκωσι τήν συναναστροφήν των νέων· οι γέ-
ροντες μετά των γερόντων ύποχονδριάζουσι περισσότερο.

Οί γέροντες πρέπει νά ώσι καθαροί, όπως παρατείνωσι τήν ζωήν.

Όχι έγωϊσται. Ο έγωϊσμός είναι φυλακή, έν η ή ψυχή του γέροντος
άτροφεί.

Ο Λ Ο Γ Ε Λ Α

Ο Λ Ο Γ Ε Λ Α! Θα ήρθε, και στα λακκάκια —Με πέθανες!— Τῆς λέω και γελάει!
πού βλέπεις στο δροσάτο μάγουλό της 'Ορκίζεται ποτέ της νά μη κλάψη'
έγουν φωνηλά τά γέλοια, σαν πουλάκια λέει, δεν έμαθε ποτέ της νά πονάη
και κελαδοῦν σκοπό των τό σκοπό της και δεν τή μέλει τί καρδιές θα κάψη.

Ωιμέ! Τήν είδα δάκρυα νά χύνη.

νά πνίγη τό αίώνιό της χίχα...

γιατί... στήν τραχηλιά της είχε μείνει

μιά σουφρα'άσιδέρωτη μονάχα!

† ΚΛ. Ν. ΤΡ...

Όχι κακό. Η κακία φθείρει τήν υγείαν, έν ο ή αγαθότης παρατείνωσι
τήν ζωήν.

Πρέπει νά εργαζωνται μετρίως σωματικώς και διανοητικώς.

Ο γέρον πρέπει νά ήναι πάντοτε άκριβής ως άρολόγιον' έργασία, ανά-
παυσις, περίπατος, φαγητόν, γεροντικοί πόθοι, εις τήν ώραν του έκαστου και
έκάστη ώρα εις τον προορισμόν της.

Ο γέρον άγρυπνών τήν νύκτα και κοιμώμενος τήν ήμέραν, τάχιστα θα
κοιμηθῆ και τον αίώνιον.

☞ Οι γέροντες είσι ξενοδοχείον τῶν κακίων : Τηροῦντες ἀκριθῶς τοὺς βγεινοὺς μόνον κανόνας, ἄς ἀποφεύγῃσι τὰ φάρμακα.

☞ Ἡ καλλιτέρα χρῆσις τοῦ πνεύματος εἶναι ἡ ἐκ τῆς εὐφυΐας τῶν ἄλλων ἀπόλαυσις.

☞ Οὐδὲν ἐπαχθέστερον τῆς εὐγνωμοσύνης, ὅταν ὀφείλεται πρὸς ἀχαρίστους.

☞ Οι αἰῶνες εἶναι τὰ ἔτη τῶν ἐθνῶν.

ΤΑΝ ἡ ἄμαξα ἠ φέρουσα τοὺς τέσσαρας φίλους ἀφῆκε τὸ Γκάρτνερ καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν μικρὰν κοιλάδα τοῦ Μπαῦχνερ, αἰφνιδίως τὸ βῆμα τῶν ἵππων ἀνεκόπη καὶ ἡ ἄμαξα ἠλάττωσε τὸν δρόμον τῆς.

Οἱ ἐπιβάται μολονότι δὲν ἐβιάζοντο καὶ ἤθελον ν' ἀπολαύσουν τὸ ὠραῖον θέαμα, οὐχ ἤττον ἐξεπλάγησαν καὶ ἠρώτησαν τὸν ἀμαξηλάτην·

— Διατί βραδύνεις ;

— Ἐρχονται καὶ ἄλλοι, εἶπε, καὶ ὁ δρόμος εἶναι στενός.

Οἱ τέσσαρες φίλοι ἔκυψαν ἀπὸ τὰς θυρίδας καὶ παρετήρησαν.

Τῷ ὄντι ἀπὸ τὸ ἀντίθετον μέρος τῆς ὁδοῦ ἤρχοντο δύο ἵππεις, εἰς νέος κομφῶ καὶ ἐπιμελετημένου ἐξωτερικοῦ καὶ μία ξανθὴ ἄμαξων ἐπιθλητικώτατης ὠραιότητος, οἱ ὅποιοι κρατούμενοι ἀπὸ τὰ χέρια ἐθαύμαζον τὸ πανόραμα τῆς κοιλάδος.

Ὅταν ἡ ἄμαξα διῆλθε πρὸ αὐτῶν ὁ Μοντελαὶ ἀντήλλαξε χαιρετισμὸν μετὰ τῶν δύο ἵππέων.

— Ποῖοι εἶναι αὐτοὶ οἱ δύο ἵππεις τὸν ἠρώτησαν οἱ σύντροφοὶ του; Θυμάσιον ζευγάρι ἀλήθεια· καὶ βεβαίως καὶ εὐτυχῆς ζευγάρι !

— Καὶ τοὺς πρέπει νὰ ἦναι εὐτυχεῖς, εἶπεν ὁ Μοντελαὶ. Ὅλιγοὶ ἄνθρωποι θὰ ἦσαν διαταθειμένοι νὰ περάσουν ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν, τὴν ὅποιαν ἐπέρασαν αὐτοί.

— Ἄ !

Ἡ περιέργεια δλων εἶχε κορυφωθῆ.

— Θά μας 'πῆς τοῦλάχιστον τὴν ἱστορίαν των ;

— Εὐχαρίστως. Πρὶν ὅμως ἀρχίσω, εἰπῆτέ μου ποῖος ἀπὸ δλους σας ἐγνώρισεν εἰς τὸ Παρίσι τὸν Σέργιον Μπαρίν ;

— Ποῖος; Ἐγώ.

— Κ' ἐγώ.

— Ἄ ! Βεβαίως κ' ἐγώ. Καὶ τὸν ἐγνώρισα μάλιστα πολὺ καλὰ τὸν παράξενον αὐτὸν ἄνθρωπον μετὰ τὸ ὄνομα ποῦ 'μοιάζει μετὰ Ῥωσσικὸν ψευδώνυμον.

— Ἄ ! Τότε πολὺ καλὰ.

— Καὶ τί νὰ ἔγεινεν ἄρά γε ἐκεῖνος ὁ θαυμασίος, ὁ εὐκρινέστατος ἄνθρωπος ;

— Ὁ εὐκρινέστατος; Ἄ, φίλε μου. Ἐγὼ εὕρισκα εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον κάτι τὸ πολὺ παράδοξον, τὸ πολὺ μυστηριώδες. Μοῦ ἐφαίνετο ὅτι ὁ περιέργος αὐτὸς εὐπατρίδης εἶχε κάτι τὸ τυχοδιωκτικὸν μέσα του.

— Καὶ ἔχεις δίκαιον εἶπεν ὁ Μοντελαὶ. Ὅπωςδῆποτε θὰ σὰς διηγηθῶ τί γνωρίζω ἐγὼ περὶ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἢ μᾶλλον τί μοῦ εἶναι ἐπιτετραμμένον νὰ εἶπω. Δὲν μοῦ εἶναι εὐκόλον νὰ εἶπω πᾶν δ,τι γνωρίζω, οὔτε πῶς τὸ ἔμαθα. Ἀρκεσθῆτε λοιπὸν εἰς δ,τι θ' ἀκούσητε.

Οἱ νέοι ἐσιώπησαν ἀναμένοντες περιέργως τὴν ἱστορίαν.

— Ὁ ἵππεὺς τὸν ὅποιον ἐχαίρεισα εἶπεν ὁ Μοντελαὶ, εἶναι ὁ κόμης δὲ Τρασσὺ, ἀπόφοιτος καὶ αὐτὸς τῆς στρατιωτικῆς σχολῆς, ὅπως καὶ ὁ Σέργιος Μπαρίν, παραιτηθεὶς δ' ἔπειτα ὅπως κ' ἐκεῖνος.

Ἡ Ζωὴ τῶν δύο φίλων ὑπῆρξε μοναδική. Δὲν ὑπῆρχε παράδειγμα ἀγάπης ἑλλῆς, ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὅποιαν ἠσθάγετο ὁ εἰς πρὸς τὸν ἄλλον μέγχις τῆς ἐσπέρας ἐκείνης, καθ' ἣν εἰς ἓνα χορὸν ἐγνώρισαν τὴν δεσποινίδα Ἀδριανὴν δὲ Φοντάζ, τῆς ὁποίας ἡ καλλονὴ κατεμάγευσε καὶ τοὺς δύο. Διὰ πρῶτην φοράν ἐχωρίσθησαν καὶ ἐδόθησαν ὀλόκληροι, καθεὶς χωριστά, εἰς τὸν ἔρωτά του.

Ἐὸ Σέργιος προσεπάθησε νὰ διασκεδάσῃ τὸ πάθος του, ταξιδεύων, καὶ ἀναμιγνυόμενος εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τὰς λέσχας ἦτον ὁ τακτικώτατος θαμνῶν, εἰς τὰς κυνηγετικὰς ἐκδρομὰς ἔτρως πρῶτος καὶ εἰς ὀλίγας λέξεις, ἐρρίφθη μετὰ δλην τὴν μανίαν ἀνθρώπου ζητοῦντος νὰ λησμονήσῃ, εἰς τὸν κόσμον.

Ἐὸ Τρασσὺ πάλιν, ἠθέλησε νὰ λησμονήσῃ ἐν τῇ μονώσει, ἐν τῇ μελέτῃ.

ἘΚαὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἐγνώριζον τὸ πάθος τὸ κοινόν, τὸ ὅποιον τοὺς ἐχώριζεν ἀπέναντι ἐνὸς προσώπου. Ἡ μήτηρ τῆς κόρης εἰδοποιηθεῖσα περὶ τοῦ ἔρωτος τῶν δύο φίλων, κατεπλάγη καὶ ἐδήλωσεν ὅτι δὲν ἔννοεῖ νὰ εἶπῃ τίποτε εἰς τὴν κόρην τῆς, ἂν εἰς τῶν δύο ὑποψηφίων δὲν ἤθελεν ὑποχωρήσῃ.

ἘΚαὶ ἡ κόρη δὲ δὲν εἶχε προβῆ εἰς καμμίαν παραχώρησιν ἀπέναντι τῶν δύο ἐρωτευμένων ὡς ἐξ ἐστῆκτου ἀνησυχήσασα καὶ αὐτὴ διὰ τὸ πάθος ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἐμεσολάβησε μεταξὺ τῶν δύο φίλων, προσεπάθησε μᾶλλον νὰ τὸ κατασβέσῃ διὰ τῆς συμπεριφορᾶς τῆς.

ἘἘπρεπεν ὅμως νὰ δοθῆ ἐν τέλος εἰς τὸ εἰδύλλιον αὐτό. Καὶ τὸ τέλος ἀπαραιτήτως θὰ ἦτο τραγικόν, ὀρμητικόν, βίαιον.

ἘΤῷ ὄντι μίαν πρῶτην ὁ Τρασσὺ ἤρχισεν ἀποτόμως.

— Ἐἴμεθα φίλοι, πλειότερον παρὰ φίλοι, εἴμεθα ἀδελφοὶ καὶ ἡ μο-

νομαχία δὲν ἐπιτρέπεται μεταξύ μας. Καὶ ὅμως ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο πρέπει νὰ λείψῃ. Νὰ λοιπὸν τί προτείνω ἐγώ. Αὐριὸν τὸ πρῶτον—σοὺ ἀφίνω τὸ μεταξύ διάστημα διὰ νὰ σκεφθῆς—Ὅα ἔλθῃς εἰς τὸ σπῆτι μου. Ὅα ὀρίσθῃ διὰ κλήρου ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θὰ λείψῃ. Εἶσαι σύμφωνος;

— Σύμφωνος! Ἀλλὰ τί εἰδους θὰ ἦναι ὁ κλῆρος;

— Ὅα παιζόμεν τὴν ζωὴν μας κορῶνα ἢ γράμματα. Λοιπὸν . . . αὐριὸν.

— Αὐριὸν!

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ὁ Σέργιος ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς εὐθυμος. Οἱ φίλοι του ὠμολόγουν ὅτι σπανίως τὸν εἶδον μὲ τὴν ὄρεξιν.

Τὸ πρῶτον, ἐνωρίτατα ἦτον εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ φίλου του.

— Λοιπὸν ἀπεφάσεις; Τὸν ἠρώτησεν ἐκεῖνος.

— Ἀπὸ χθὲς τὸ βράδυ. "Ὅποιος χάσει θ' αὐτοκτονήσῃ αὐριὸν τὰ μεσάνυκτα χωρὶς οὔτε νὰ εἰδοποιήσῃ, οὔτε νὰ εἰπῇ τίποτε περὶ τῆς Ἀδριανῆς.

— Ἐπὶ λόγῳ τιμῆς!

— Ἐπὶ λόγῳ τιμῆς!

— Καὶ τώρα, εἶπεν ὁ Τρασσύ, ὡς διὰ ν' ἀνακουφισθῇ ἀπὸ μέγα βῆρος, σὲ βεβαίῳ Σέργιε, ὅτι δὲν ἔπαυσα νὰ σ' ἀγαπῶ ὅπως καὶ πρὶν. Δός μου τὸ χέρι σου. Τρέμεις;

— Αὐτὸ τὸ ἐγχειρίδιον ποῦ κρατεῖς στὸ χέρι σου θὰ χρησιμεύσῃ...

— Ναί. Εἶναι Ὀκυμάσιον. Ἀριστούργημα τῆς Φλωρεντίας.

— Ἄς τελειώσωμε λοιπὸν, εἶπεν ὁ Μπαρὶν. Κορῶνα ἢ γράμματα; Καὶ ἔστυρεν ἔν Λουδοβίκειον ἀπὸ τὸ θυλάκιόν του.

— Γράμματα, εἶπεν ὁ Τρασσύ, μετὰ μίαν στιγμὴν διαταγμοῦ.

Ὁ Σέργιος ἔρριψεν εἰς τὸν ἀέρα τὸ νόμισμα χωρὶς νὰ τὸ παρατηρήσῃ. Τὸ Λουδοβίκειον ἔπεσεν ἐπὶ τῆς τραπέζης. Ὁ Τρασσύ ἔκυψε.

— Μὴ τὸ ἐγγίσῃς! Ἐκραύγασεν ὁ ἄλλος ὠχρίων.

— Κορῶνα! Ἐκραύγασαν καὶ οἱ δύο.

Ἐπηκολούθησε σιγὴ νεκρικὴ.

Ὁ Μπαρὶν κατάπληκτος παρετήρησε τὸν φίλον του. Καὶ ὀρμήσας μὲ τὸ ἐγχειρίδιον ἐκάρφωσε τὸ νόμισμα εἰς τὴν τραπέζαν.

— Καλά! Ἐχασα! Εἶπεν ὁ κόμης. Αὐριὸν θ' ἀποθάνω.

Καὶ στραφεὶς πρὸς τὸν Μπαρὶν τοῦ ἐξέφρασε τὰς τελευταίας θελήσεις του.

— Ἀγκάλιασέ με, Σέργιε, εἶπε, καὶ πήγαινε. Θέλω νὰ μείνω μόνος. Μεθαύριον ἔλα μὲ τοὺς φίλους καὶ τοὺς ἰδικούς μας. Οὔτε λέξιν εἰς τὴν Ἀδριανῆν. Καὶ κάμε τὴν εὐτυχῆ! Χαῖρε...

Ὁ Μπαρὶν ἀνεχώρησε κλονούμενος, ἐκλείσθη εἰς τὴν οἰκίαν του, ἔπειτα ἀμέσως ἐξῆλθεν, ἐπέστρεψε πάλιν, διήλθεν ὥρας τρομερὰς καὶ κατεκλίθη ψιθυρίζων:

— Ὅταν θὰ ἐξυπνήσω τὸ ἀπαίσιον τέλος θὰ ἔχῃ ἔλθῃ πλέον.

Ἐξ ἄλλου ὁ Τρασσύ, πιστὸς εἰς τὸν ὄρκον του, ἐκλείσθη εἰς τὸν θάλαμόν του καὶ ἀφιέρωσεν ὅλας τὰς ὥρας του εἰς τὸ νὰ γράψῃ πρὸς ἐ-

κεῖνους τοὺς ὁποίους ἠγάπα.

— Τί θὰ εἶπῃ ἄρα γε ἡ Ἀδριανῆ διὰ τὸν θάνατόν μου; Ἐσκέπτετο. Ὅα μὲ λυπηθῇ τοῦλάχιστον ὀλίγον;

Ἐν τούτοις ἐφθασεν ἡ τελευταία νύξ. Πρὶν νυκτώσῃ ἀκόμη, ἀπέπεμψε τὸν ὑπρέτην του, ἐπλήρωσε καλὰ τὸ πιστόλι του, καὶ σκεφθεὶς, ὅτι ἡ ἐκπυρσοκρότησις θὰ ἐξυπνοῦσε τὸν γηραιὸν ἐκεῖνον σύντροφον, ἀπεφάσισε νὰ προτιμήσῃ τὸ ἐγχειρίδιον.

Ἄῃτον ὅμως νέος ἀκόμη. Ἠγάπα πολὺ, παρὰ πολὺ τὴν Ἀδριανῆν. Ἰσως μέγιστα ἀντηγαπᾶτο παρ' αὐτῆς. Καὶ μὴ τὰς σκέψεις αὐτὰς διηύθυνε βλέμμα παρακλήσεως πρὸς τὸν ψυχρὸν σίδηρον ὁ ὁποῖος διηυθύνετο ἀπαθῆς καὶ ἀνάληγτος πρὸς τὸ στήθος του.

— Καὶ ὅμως ἡ τύχη τὸ εἶπεν, ἐπιθύρισε. Κορῶνα!

«Ὁ παλμὸς τῆς καρδίας του πρὸς στιγμὴν ἐσταμάτησαν. Διὰ ν' ἀνακτήσῃ τὸ θάρρος του, ἀπέσπασε τὸ ἐγχειρίδιον ἀπὸ τὸ νόμισμα καὶ ἔλαβε τὸ Λουδοβίκειον εἰς τὰς χεῖράς του.

Ἐξαφνα οἱ ὀφθαλμοὶ του διςσάλευσαν, τὸ στόμα του ἤνοιξεν εἰς ἐκπληξιν. Ἐστρεψε καὶ ἀνέστρεψε τὸ νόμισμα.

— Πῶς εἶναι δυνατόν; Εἶπεν. Αὐτὸ δὲν ἔχει γράμματα, ἔχει μόνον κορῶναν.

Τὸ παρετήρησε καὶ πάλιν. Ἡ ἀπάτη ἦτο φανερά πλέον. Ὁ Μπαρὶν εἶχε μεταχειρισθῇ νόμισμα τὸ ὁπεῖον εἶχε μόνον κορῶναν, ὥστε ὅπως δήποτε καὶ ἂν ἐπιπτεν, ὁ καταδικασμένος νὰ ἦναι ὁ φίλος του».

— Ἄ! Ἀχρεῖς Μπαρὶν, ἐκραύγασεν ὁ εἰς ἀπὸ τοὺς τέσσαρας νέους οἱ ὁποῖοι ἤκουον τὴν ἱστορίαν. Ἄ! Κακοηθέστατε.

— Ἐγὼ θὰ τοῦ ἔσπαζα τὸ κεφάλι, εἶπεν ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς.

— Ἐγὼ θὰ τὸν προσεκάλουν εἰς μονομαχίαν.

— Ὁ Τρασσύ, ἐξηκολούθησεν ὁ Μοντελαί, ἔκαμε κατὰ καλλίτερον. Ἐστρεψεν εἰς τὸν Μπαρὶν τὸ νόμισμα καὶ τὸ ἐγχειρίδιον. Ὁ Μπαρὶν ἐνόησεν ὅτι δὲν ὑπῆρχε διέξοδος.

— Ἡὐτοκτόνησε;

— Ναί.

Καὶ ὁ Μοντελαί προσέθηκεν ἀδιαφόρως.

— Αἱ πληγαὶ ποῦ κάμνουν αὐτὰ τὰ Ἰταλικά ἐγχειρίδια εἶναι ἀστείαι. Μία τρυπίτσα ἀπὸ τὴν ὁποῖαν μόλις χωρεῖ νὰ περάσῃ ἡ ψυχὴ.

(Κατὰ τὸ Ἰταλικόν)

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ

ΔΟΞΑ στοῦ ἀνθρώπου τὸ κορμί ! Στὴ σάρκα
 Ποῦ σὰν καλοκυβέρνητο καράδι
 Σιδερένιο στῶν θαλασσῶν τὰ πλάτια,
 Βαστάει τοῦ ἀνέμου τοὺς δαρμούς, τοὺς δρόμους,
 Καὶ τὰ λιοπύρια.

Δόξα στὰ χέρια, ὦ χέρια προκομμένα
 Καὶ δυνατὰ σὰν ἄροτρα καὶ ξίφη,
 Καὶ ὧ πόδια ποῦ ματώνονται περνώντας
 Τὰ φτερά ! Δόξα στοὺς χορταριασμένους
 Τῶν στηθῶν βράχους !

Τὸ φέγγος τῶν ματιῶν, καὶ τῶν προσώπων
 Τὴν ἀντρίκεια ψυχὴ, καὶ τῶν στομάτων
 Τ' ὀργισμένο τάνάκρσμα δοξάζω·
 Τῶν Ἡρακλέων τὰ βόπαια, τὰ νιάτα
 Τῶν Ἀντιῶν.

Δοξάζω τὸ κορμί ποῦ ἀποτολμαεῖ,
 Γυμνωμένον ἀγνάντια στὴν ἡμέρα,
 Ἄγγιχτο ἀπ' τὴν ἀκάθαρτην ἀρρώστια,
 Νὰ μετρηθῆ μετὰ τὴ γαλήνη θεῖα
 Τῶν ἀγαλμάτων.

Στὸ κορμί δόξα, ρόδο τῆς ὑγείας,
 Καὶ ὑπέρτατο χαμόγελο τῆς ὕλης,
 Καὶ σύμφετο ποῦ καεῖ τὰστροπελέκι,
 Στὸ Πνεῦμα πῶγινε ἀπὸ πλάστης πλάσμα,
 Στὸ κορμί δόξα.

Στὸ κορμί δόξα ποῦ κ' ἐκεῖνο πλάθει,
 Μὲ τὴν ὀρμὴ τῶν φλογερῶν ἐρώτων,
 Τὰ ὄρατα παιδιά, τὰ πολεμοθρεμένα
 Παλληκάρια, τὰ τρόπαια τῶν πολέμων
 Καὶ τῶν πατρίδων !

(Νοέμβριος 1900)

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

ΎΜΝΟΥ

ΠΟΙΗΣΙΣ ΕΡΡΙΚΟΥ ΣΑΪΝΕ ΜΟΥΣΙΚΗ Κ. Μ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Leno ma non troppo

Γιατ' εἶν' τὰ βό - θα δι χως

χά - ρι; για - τι, ἀ - γά - πη μου χρυ - σῆ; για - τι τό

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΝΕΣΤΗ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ

25^{ov}

γιοῦ - λι 'στὸ χορ - τὰ - ρι, ὁ πῶς μι - λοῦ σε δὲν 'μι

λεῖ; για - τι λυ - πη - τε - ρὸ τραγοῦ - δι' ἐν'τά που

λιὰ πρῶ - τ, πρῶ - τ; για - τι δὲν θάλ - λει τόλου

p. piu lento
λοῦ - δι, για - τι δὲν ε - χει πετὰ ζω - ῆ; για - τι δὲν

Più animato
λάμ - πει, δὲν ζε σταί - νει ὁ ἥ - λιος ἀπ' τὸν οὐ - ρα

νό; για - τ' εἶν' ἡ γῆ σκο - τει - νια - σμέ - νη, 'σάν

Primo tempo
μῆμα μαῦρο σκοτει νό; Για - τι εἶ - γός 'μαι βουρ - κω

μέ - νος, για - τι, ἀ - γά - πη μου χρυ - σῆ; για - τ' εἶ - μαι

μό - vos ó καυ - μέ vos, για τί μ'άρ-νή-θη-κες ε-

σύ, γιατί εί-μαι μό - vos ó καυ - μέ - vos, για-

τί μ'άρ-νή-θη-κες έ σύ ;

Molto lento *pp* Morendo *ppp*

ΓΙΑΤΙ ;

Γιατί εί-ν' τὰ ρόδα δίχως χάρι ;
γιατί, ἀγάπη μου χρυσή ;
γιατί, τὸ ριοθλί 'σὸ ζαρτάρι,
ὅπως μιλῶσε δὲν 'μιλεῖ ;

Γιατί λυπητερό τραγῶδι
'λὲν τὰ πουλιὰ πρῶτ', πρῶτ' ;
γιατί δὲν θάλλει τὸ λουλοῦδι,
γιατί δὲν ἔχει πειὰ ζωῆ ;

Γιατί δὲν λάμπει, δὲν ζεσταίνει
ὁ ἥλιος ἀπ' τὸν οὐρανὸ ;
γιατί εἶν' ἡ γῆ σκοτεινιασμένη,
ὅσ' ἄν μῆμα μαῦρο σκοτεινὸ ;

Γιατί κ' ἐγὼ 'μαι βουρκαωμένος,
γιατί, ἀγάπη μου χρυσή ;
γιατί εἶμαι μόνος ὁ καημένος,
γιατί μ' ἀρνήθηκες εἰσὶ ;

† ΕΡΗΙΚΟΣ ΑΙΝΗ

Ε «Ποικίλη Στοά» διασώζει εἰς τὰς σελίδας τῆς συμπαθῆ φυσιογνωμίας τοῦ ἀτυχεστάτου καλλιτέχνου, ὅν με τὴν ἀσύγγνωστον ἀδιαφορίαν ἐλησιόνησαν καὶ αὐτὰ τὰ παρ' ἡμῖν ἔργα, ἅτινα τοσάκις κατεστόλισεν ὁ μετριόφρων χρωστήρ τοῦ εὐφραντάστου γελοιογράφου.

Ὁ Σπυριδῶν Μαντζάκος δὲν ἦτο μόνον ἐκτελεστὴς κομφῶν γραμμῶν σκορπιζουσῶν τὸν ἐφήμερον γέλωτα εἰς γελοιογραφίας ἐχούσας ζωηρὰν πρωτοτυπίαν, ὅσον καὶ χαριτωμένην ἔκφρασιν, ἀλλ' ἦτο καὶ καλλιτέχνης. Καλλιτέχνης ἐμπνευσμένος μάλιστα. Ἀπὸ τῶν ὀλίγων πινάκων, τοὺς ὁποίους ἐθώπευσεν ἢ εὐελπικ γραφικῆς του, ἀνέθαλον ἀβρόταται εἰκόνας λεπτῆς καὶ χαριέσσης ὕψης.

Εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς τελευταίας παρ' ἡμῖν γελοιογραφίας ὁ Σπ. Μαντζάκος, κατέλαβε θέσιν, ἣτις ἔχει ὀρρίζοντα εὐρύν, ὅσον μικρὰ καὶ ἂν ἦναι ἡ θέσις αὕτη. Καὶ βεβαίως δὲν ὑπάρχει Ἑλλήν ἀναγινώσκων ἐφημερίδας ἡμερησίας καὶ σατυρικός, ὅστις νὰ ἐλησιόνησε τὴν καλλιτεχνικὴν ἐκείνην ὑπογραφὴν τὴν τιθεμένην κάτωθεν εὐφυσστάτων εἰκονογραφημάτων τοῦ γέλωτος, ἅτινα ἐσχεδιάζεν εἰς πνευματώδεις γραμμάς ἢ μολυβδία τοῦ ἀμοίρου ζωγράφου. Ἀλλὰ καὶ τίς ἐλησιόνησεν ἀκόμη τὸν πραγματικὸν καλλιτέχνην τοῦ ὁποίου ὁ «Ἀποροῦ παῖς τοῦ Παρνασσόου» καὶ ὁ «Ψαλλῆς» καὶ ἄλλαι εἰκόνας κομποῦσι σήμερον διαφόρους καλαισθήτους αἰθοῦσας.

Εἰς ὅλα του τὰ ἔργα ἀποτυπῶνται ἀρκοῦντως καὶ καταφανῶς ἡ καλλιτεχνικὴ ψυχὴ τοῦ Σπυριδῶνος Μαντζάκου. Δυστυχῶς εἰς τὴν φραιότεραν ἀκμὴν τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτοῦ ζωῆς τὸν ἐκάλυψεν ἡ ἀπτική γῆ, καὶ διὰ τοῦ θανάτου του ἀπεσβέσθη μία ἀπὸ τὰς συμπαθεστέρων καὶ σφριγγλοτέρων παρ' ἡμῖν καλλιτεχνικῶν φυσιογνωμίας.

Ἡ νόσος ἣτις τὸν κατέβαλε τόσον προῦρως, δὲν τὸν ἀφῆκεν, οὐχὶ μόνον νὰ ζῆσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐργασθῆ. Ἐσῶσε μετ' ἡμῶν τὴν γαλήνην μετ' ἡμῶν ἦτον ἐν τῇ ζωῇ. Μόλις ὁ χρωστήρ ἐσῦρετο ἀποφασιστικῶς ἐπὶ τοῦ πίνακος, ἐπίπτε πάλιν ἀδρανῆς, ἀφίνων ἐλαφρὰς καὶ περικόμψους γραμμάς, ἕως ὅτου

✽ ΣΠ. ΜΑΝΤΖΑΚΟΣ ✽

Έπεσε χωρίς να χρωματίση πλέον, και από τὸ σῶμα τὸ ὁποῖον ἦτο μίᾳ σκιά, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀπογοητευμένου ἐργάτου τῆς ἐλληνικῆς τέχνης ἀνεχώρησε διὰ τὴν συναντήσῃ τὰ ἀγνώστα φέγγη ποῦ τὴν ἔουρον πρὸς τοὺς ἀγνώστους κόσμους, καὶ ἐπὶ τῶν γυμνῶν τοίχων μίᾳ γνησίᾳ ἀθηναϊκῆς οἰκίας παρὰ τὸ μνημεῖον τοῦ Λυσικράτους—οἰκίαν εἰς τὴν ὁποῖαν κατώκησεν ἄλλοτε ὁ «Βύρων»—ἀπέμειναν ἀπορφανισμένοι—ἴσως σήμερον τελεῖως χαμένοι—πτωχοὶ πίνακες, ἡμιχρωματιστοὶ, δεικνύοντες ὅτι κάτι ὥρατον ἤρχισε καὶ δὲν ἐτελείωσε, φέροντες ὅλοι τὸ ἡμιτελὲς σχεδιάσμα ἐνὸς ἰδανικοῦ ...

ΔΙ' ΕΝ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΟΥ *

Κάτις μοῦ συμβαίνει νὰ βλέπω εἰς τὰς βιτρίνας καταστήματός τινας Ἀθηναϊκῆς δόξου καλλιτεχνικῶν ἔργων, δὲν ἤξεύρω διατί μοῦ ἔρχεται εἰς τὸν νοῦν ἡ ἀνάμνησις μιᾶς διηγήσεως τὴν ὁποῖαν μοῦ ἔκαμαν ἄλλοτε περὶ τοῦ πρώτου καφῆ τοῦ εἰσαχθέντος εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἡ διηγοῖς ἀναφέρει ὠρισμένως ὅτι ὁ περιλάλητος αὐτὸς καφῆς, ἀφοῦ ἐπὶ πενταετίαν ἐμείνεν ἐκτεθειμένος εἰς τὸ ἐμπορικὸν τοῦ προοδευτικῶ κατόχου του καὶ προσέκλυσε τὴν περιέργειαν ὀλοκλήρου τῆς πόλεως καὶ παρωμοιάσθη πότε μὲν πρὸς τὰ μιζιέλια, ἐνδείξις τιμῆς, καὶ πότε πρὸς τὰ Σμυρνέικα φασόλια, ἐνδείξις νοστημάδας, κατέληξεν εἰς τὸ νὰ ἀδειασθῇ εἰς μίαν γωνίαν τοῦ καταστήματος· διότι ἦτο σκληρὸν νὰ ἀδικῆται μαζί του καὶ τὸ σακκὶ τὸ ὁποῖον πολλοὶ Ἀθηναῖοι προσεφέροντο νὰ ἀγοράσουν. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ διηγοῖς δὲν σχετίζεται ἀπολύτως μὲ τὴν σημερινὴν τύχην τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τῶν ὁποίων πολλὰ ἀγοράζονται τοῦλάχιστον ὀμιῶ μετὰ τῆς ἐπιγρύσου κορνίζας, ἔστω καὶ χάριν μόνως τῆς κορνίζας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἰδιαιτέρως δὲ δὲν σχετίζεται μὲ τὴν τελευταίαν ἐλαιογραφίαν τοῦ Σπύρου Μαντζάκου. Αὕτη καὶ ἐπωλήθη καλὰ καὶ ἐκρίθη ἀπειρῶς καλλίτερα. Σύσσωμος ὁ Ἀθηναϊκὸς τύπος εἶπε τὴν ἐνθαρρυντικωτέραν φράσιν του διὰ τὸ ἔργον καὶ διὰ τὸν συμπαθῆ αὐτοῦ τεχνίτην, ὁ δὲ Σύλλογος «Παρνασσός» ἔσπευσε νὰ ἐπισημάνῃ τὰς δημοσιογραφικὰς ἐπευφημίας διὰ μιᾶς γενναίας προσφορᾶς, ἣτις κατέληξεν εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ καλλιτεχνήματος.

* * *

Τώρα ὁ «Ὀψοκομιστής» τοῦ Σπ. Μαντζάκου στολίζει μίαν τῶν αἰθουσῶν τοῦ «Παρνασσόφ» ἡ ὁποία εἰμπορεῖ κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπερίμενε τὸ ἔργον αὐτό. Διότι τὸ μοντέλο τῆς ἐλαιογραφίας εἶναι παρμένον ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν σωρείαν τῶν μικρῶν ἐκείνων υπάρξεων τῶν ὁποίων τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν μὲρψωσιν ἔχει θέσει ὡς σκοπὸν τοῦ ὁ Σύλλογος. Ἐνα παιδί ἀπὸ αὐτὰ ποῦ βλέπομεν καθ' ἡμέραν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀπὸ αὐτὰ ποῦ μᾶς προσφέρουν διαρκῶς ἀντὶ εὐτελεστάτης ἀμοιβῆς τὰς ὑπηρεσίας των, ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἀκούομεν τὸν βόμβον τῆς νεανικῆς ζωῆς των τὴν ἐννάτην ἐσπερινὴν ὥραν δταν ἀπὸ τὰ σχολεῖά τοῦ «Παρνασσόφ» χύνονται εἰς τὴν μικρὰν πλατείαν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐνα τέτοιο παιδί ἐκίνησε τὸν χρωστήρα τοῦ καλλιτέχνου καὶ τοῦ ἐνέπνευσε τὴν ἀπαλὴν ἐκείνην καὶ ἡρεμὸν ἐμπνευσὶν τῆς ποιητι-

* Σ. Δ. Π. Σ. Μετὰ τῆς προσωπογραφίας τοῦ δυσμαίρου καλλιτέχνου παραθέτομεν καὶ ἀρλετὴν εἰκόνα τοῦ «Ὀψοκομιστοῦ» ἐνὸς τῶν ὠραιότερων ἔργων τοῦ Σπυρίδωνος Μαντζάκου. Ἐκείρατον συμπλήρωμα τῶν ἀνωτέρω ἀποτελεῖ ἡ μετὰ τῆς εἰκόνης δημοσιεύσις τοῦ ἀξιολόγου ἀρθροῦ τοῦ φίλου δημοσιογράφου κ. Κ. Καεροπούλου, ἡμερᾶς κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐκδόσεως τῆς εἰκόνης τοῦ «Ὀψοκομιστοῦ» καὶ ἔκτοτε οὐδαμῶς δημοσιευθὲν, προθύμως ἐχαρήγησεν οὗτος διὰ τὴν «Ποικίλην Στοάν».

κῆς εἰκόνας του. Εἶναι ἡ στιγμή καθ' ἣν ὁ μικρὸς ὀψοκομιστής, ὑστερον ἀπὸ τόσους δρόμους καὶ ἀπὸ τόσας κοπώσεις καὶ ἀπὸ τόσην ἐξάντλησιν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ἔχει καθῆσαι ἐπάνω εἰς τὸ πρῶτον τυχὸν κιβώτιον καὶ ἀναγινώσκει τὰ νέα τῆς ἡμέρας. Ὅπισθεν ἐκτείνεται ἐν τμήμα τῆς ἀγορᾶς,

* ΣΥΓΧΡΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΑ *

* «Ο ΟΨΟΚΟΜΙΣΤΗΣ» *

(Ἔργον † ΣΠΥΡ. ΜΑΝΤΖΑΚΟΥ)

μια ἀπὸ τὰς γωνίας τοῦ μεγάλου κτιρίου, μὲ θαυμαστὴν ἐπιμέλειαν σχεδιασμένη. Τὸ ὅλον ἀποτελεῖ ἁρμονίαν ζηλευτὴν. Ἀπὸ τὸ τμήμα τῆς ἀγορᾶς τὸ ὁποῖον φαίνεται εἰς τὴν εἰκόνα μεταδίδεται ἡ γαλήνη εἰς ὅλον τὸ ἔργον. Οὔτε κίνησις, οὔτε ζωηρότης, οὔτε συνώθησις. Ἐχει παρέλθει ἡ ὥρα τῆς